

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Jelen

Nove pasti mladosti:
študija primera Kriznega centra za mlade v Ljubljani

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Jelen

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

**Nove pasti mladosti:
študija primera Kriznega centra za mlade v Ljubljani**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvaljujem se

*mentorici dr. Tanji Rener za vso pomoč in usmerjanje pri diplomskem delu,
vsem sodelujočim pri intervjujih za prijaznost in nesebično pomoč,
vsem, ki so verjeli vame, še posebej tebi Primož,
ki si mi stal ob strani in mi dajal novih moči.*

Nove pasti mladosti: študija primera Kriznega centra za mlade v Ljubljani

Diplomsko delo govori o socialni ranljivosti mladih ter zajema podrobnejšo predstavitev Kriznega centra za mlade v Ljubljani. Mladost je v sodobni družbi spremenjena. Spremembe so doletele družinska razmerja in prijateljstva, izobraževanje se je podaljšalo čez klasično mladost, trg dela je spremenjen. Našteto je predstavljeno v teoretičnem delu, kjer so prikazani problemi, s katerimi se mladostniki v današnjem času srečujejo. Stiske lahko rešujejo na različne načine. Nekateri se s pomočjo drog in alkohola odločijo za beg iz realnosti, drugi poiščejo bolj konstruktivne rešitve. Eno izmed teh predstavlja iskanje pomoči v Kriznem centru za mlade v Ljubljani, delovanje katerega je predstavljeno v drugem, empiričnem, delu diplomske naloge. Ker me je zanimalo kakšne probleme imajo mladi v tujini in na kakšen način se z njimi spopadajo, sem se po odgovor odpravila čez Atlantski ocean, na Islandijo ter študijo primera Kriznega centra za mlade dopolnila s primerjavo tamkajšnjega »kriznega centra« - Vladno agencijo za zaščito otrok.

Ključne besede: mladi, socialna ranljivost, stiske, krizni center za mlade, Islandija.

New traps of youth: the case study of the youth crisis centre in Ljubljana

The diploma thesis talks about social vulnerability of the youth and contains detailed presentation of the Youth crisis centre from Ljubljana. Youth is changed in contemporary society. Family ties, friendships and labor market went through vast changes and education has been extended through adolescence. All above is presented in the theoretical part, where the problems, facing today's youth, are presented. Anxieties can be resolved in different ways. Some are using drugs and alcohol to escape reality, others seek more constructive solutions. One of these is to find assistance in the Youth crisis centre in Ljubljana, the working of which is presented in the second, empirical part of the thesis. Since I was curious what the problems of young people abroad are and how they deal with them, I turned for the answer across the Atlantic Ocean, in Iceland. I supplemented the case study of the youth crisis center with a comparison of Icelandic "crisis center" – The Government agency for child protection.

Key words: youth, social vulnerability, anxieties, youth crisis centre, Iceland.

KAZALO

1 UVOD	7
2 SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH	9
2.1 Družina in njen pomen	11
2.1.1 Razmerja med starši in otroki	12
2.1.2 Vpliv družine na mladinsko prestopništvo	14
2.1.3 Sodobna vzgoja	16
2.1.4 Komunikacija v družini in ravnanje s konflikti	18
2.2 Medvrstniško nasilje	19
2.3 Spremenjena prijateljstva	20
2.4 Izobrazba, strah pred neuspehom in ranljivost	22
3 POMEN IN VLOGA SOCIALNIH SLUŽB	26
3.1 Krizni center za mlade v Ljubljani	27
3.1.1 Rezultati delovanja	28
3.1.2 Promocija Kriznega centra za mlade	32
3.1.3 Delo z družino	34
3.2 Vladna agencija za zaščito otrok v Reykjaviku, Islandija	35
3.2.1 Glavni problemi mladih	38
3.2.2 Stuđlar	39
4 SKLEP	44
5 LITERATURA	46

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Število uporabnikov.....	29
Slika 3.2: Število bivajočih po spolu.....	29
Slika 3.3: Starostna struktura otrok in mladostnikov.....	30
Slika 3.4: Način prihoda.....	31
Slika 3.5: Rešitev kriznih situacij.....	32
Slika 3.6: Organizacija službe za zaščito otrok na Islandiji.....	35
Slika 3.7: Uspešnost delovanja MST od novembra 2008 do februarja 2011.....	36
Slika 3.8: Instrumentalni izid obravnave z MST na podlagi štirinajstih družin v letu 2009.....	37
Slika 3.9: Število uporabnikov.....	40
Slika 3.10: Število bivajočih po spolu.....	41
Slika 3.11: Starostna struktura otrok in mladostnikov.....	41
Slika 3.12: Glavni problemi otrok in mladostnikov.....	42
Slika 3.13: Najpogostejši vzroki prihoda.....	42

1 UVOD

Glavna razloga, ki spremljata spreminjanje mladosti danes, sta podaljševanje šolanja čez klasično mladost, posploševanje izobraževanja na vse socialne sloje ter vedno večja individualizacija izobraževalnih poti (Ule 2008, 190). Spremenjeni vzorci obnašanja in spremenjena težišča različnih kriterijev odraščanja silijo današnjo mladino v nenadne spremembe. Raziskave kažejo, da se kriteriji emancipacije mladih v zasebnosti in vrstniški kulturi selijo v zgodnje otroštvo, medtem ko se ekonomski in družbeni kriteriji odraslosti selijo v pozno mladost, vse tja do tridesetih let. Mladina se spreminja. Raziskave kažejo na pojav t.i. pasivne mladine, ki se je s cest in javnih prizorišč umaknila v zasebnost. Varno se počuti v krogu zasebnosti, v krogu družine. In kaj storiti, ko družina odpove? Raziskave znova in znova potrjujejo dejstvo, da so starši tisti, ki so v mladostnikovem življenju najpomembnejši. Velik pomen dajejo navezanosti na starše, kot preventiva odklonskosti in deviantnosti. Če do omenjenega pride, mladi iščejo različne poti iz stiske. Nekateri so pri iskanju bolj dejavni in bolj konstruktivni kot drugi, po pomoč se zatečejo k prijateljem, odraslim ali pa v razne socialne službe, konkretno v Krizni center za mlade. Namen diplomskega dela je pojasniti njegovo delovanje in pomen za mladostnike ter osvetliti pasti, v katere se ujemajo mladostniki.

V ta namen sem si postavila naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Ali so neurejeni odnosi v družini glavni krivec za pojav stisk pri mladih? Z neurejenimi odnosi ciljam na fizično in psihično nasilje v družini, pomanjkanje komunikacije, neenotno vzgojo, prisotnost alkohola ali zlorabo drog.
2. Ali Krizni center za mlade omili mladostnikovo stisko in izboljša družinske odnose?
3. Kateri so glavni problemi otrok in mladostnikov, ki se zatekajo po formalno pomoč pri nas in na Islandiji?

Diplomsko delo je razdeljeno na teoretični in empirični del. V teoretičnem delu govorim o spremenjenih družinskih razmerjih ter vplivih družine na mladostnikovo delinkventnost. V okviru družinskih vezi omenjam sodobno vzgojo in komunikacijo v družini. Sledi tema medvrstniškega nasilja ter prijateljstva, kjer me je zanimalo, ali so drugačna, kot so bila nekoč. V

zadnjem delu govorim o strahu mladih pred brezposelnostjo ter pritiski nad otroki glede učnega uspeha.

V drugem, empiričnem delu, sem podrobneje predstavila Krizni center za mlade iz Ljubljane, njegovo delovanje in rezultate delovanja. Govorila sem o njegovi promociji ter o pomembnosti dela z družino. Empirični del sem dopolnila s primerjavo ene od institucij Vladne agencije za zaščito otrok na Islandiji, Stuðlar-jem. Osredotočila sem se na oddelk, ki je usmerjen zgolj v spremembo vedenja otrok in mladostnikov.

V teoretičnem delu diplomske naloge sem uporabila metodo analize sekundarnih virov ter konceptualizacijo socialne ranljivosti mladih. Uporabila sem štiri polstrukturirane ekspertne intervjuje. Prvega sem opravila v mesecu februarju z g. Halldór-jem Hauksson-om, ki na Vladni agenciji za zaščito otrok v Reykjaviku deluje kot psiholog in vodja oddelka za obravnavo in rejništvo. Drugi intervju sem prav tako opravila v Reykjaviku s tamkajšnjo socialno delavko. Naslednja dva intervjuja sta potekala z vodjo Kriznega centra za mlade v Ljubljani, g. Petrico Radonjičem, ter s socialno delavko, go. Ireno Velič, ki je zaposlena na Centru za socialno delo Šiška. Vsak pogovor sem snemala in ga kasneje prepisala ter smiselno vključila v posamezne dele diplomskega dela. Popolni transkripti intervjujev se nahajajo v prilogi.

Študija primera Kriznega centra za mlade iz Ljubljane, ki je dopolnjena s primerjavo Vladne agencije za zaščito otrok iz Islandije, je predstavljena v empiričnem delu diplomske naloge. Analizirala sem letna poročila o delu Kriznega centra ter letna poročila oddelka Vladne agencije. S pomočjo ekspertnih intervjujev sem podrobneje predstavila delovanje obeh.

2 SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH

Američan Stanley Hall je v svojem delu *On Adolescence* (1904) prvi družboslovec, ki se ukvarja s konceptom mladine. Slednja je zanj »čudovito novo rojstvo« (družbe) in tvegano obdobje, v katerem »se začne večina zločinskih karier« (Wallace v Renner 1996, 121). Ko se mladi znajdejo v obdobju adolescence, ki prenese s seboj mnoge naloge in spremembe, katere imajo velik vpliv na prihodnost, velikokrat prihaja do stresnih situacij in stisk, v katerih se znajdejo. Če so te stiske dolgotrajnejše in jih ne zmorejo reševati, postanejo socialno ranljivi.

Izraz socialna ranljivost označuje posameznike, ki so, kadar so v stiku z družbenimi institucijami, bolj izpostavljeni njihovem nadzoru in sankcijam, kot pa imajo od institucionalnega poseganja koristi (Ule 2000, 44). Gre torej za poseganje v posameznikovo identifikacijo v obliki preobremenjenosti in pritiskov nanj. Po Schuyt-iju (Ule 2000, 44) so kazalci socialne ranljivosti naslednji:

- Izostajanje iz šole, uživanje alkohola, milejše oblike kriminala, eksperimentiranja, odpor do avtoritet ipd. Gre za agresivno, a nezavedno reagiranje, reševanja problemov.
- Splošna neaktivnost, ki se kaže v umiku iz vrstniških skupin, šolskih aktivnosti, iniciativam ipd. Posledica je pasivno odzivanje na probleme, neke vrste paraliza.
- Iskanje skupinskih povezav zunaj družine, iskanje alternativnih avtoritet in vključevanje v razne tolpe in sekte, kar daje posameznikom občutek varnosti in priznanja s strani skupine. Pojavi se skupinsko oblikovanje identitete.
- Strahovi in nazadovalne oblike vedenja, ki vodijo v najekstremnejše manifestacije problemov, kjer je potrebna strokovna obravnava.

Najboljša pot za socialno neranljivo in netežavno mladost, je po mnenju Schuyt-ija, ravnotežje med aktivnimi in pasivnimi odzivanji na probleme, česar pa ni zmeraj mogoče doseči. Zaradi tega prihaja do pasti in stisk, ki jih mladi, za razliko od prejšnjih desetletij prejšnjega stoletja, na veliko doživljajo. Uletova je mnenja, da vedno več groženj in negotovosti izhaja iz pričakovanja prihodnosti, kar pritiska na sedanjost. Pogoji odrasčanja in možnosti za vstop v odraslost so se zaostрили, kar kaže dramatične spremembe v sestavi mlade generacije in prehodih v odraslost, vse skupaj pa povečuje ranljivost in občutljivost mladine. Vedno več je mladih, ki občutijo stopnjevanje težav pri načrtovanju prihodnosti, kopičijo se jim nerešeni problemi, ki izhajajo

eden iz drugega, npr. slab šolski uspeh, nizka izobrazba, slabe zaposlitvene možnosti itd. (Ule v Šelih 2000, 25–26).

Modernizacija vpliva na mlade ljudi skozi temeljne institucije, s katerimi se srečujejo v vsakdanjem življenju, skozi družinsko oz. zasebno okolje, šolo in prosti čas. Od mladih zahteva sposobnosti hitrega prilagajanja na spremenljive razmere, toda na vsakega posameznika ne vpliva na enak način. Tako na eni strani krepi zmagovalce in na drugi poražence - prvi izkoriščajo priložnosti, ki jih modernizacija ponuja, drugi pa se nanje ne morejo privaditi. Družbena ranljivost in življenjska tveganja, po mnenju Renerjeve, nehujejo biti lastnost omejenega, manjšinskega dela populacije mladih ljudi. Nasprotno, postajajo prevladujoče, večinske kohorte mladostnikov in mladostnic (Rener 2000, 95). Na vprašanje, ali je danes biti mlad težje kot nekoč, Veličeva odgovarja:

/.../ Problem je ugotoviti, kakšna je tvoja identiteta, kaj lahko pričakuješ, kaj družba pričakuje od tebe, kaj starši želijo, pričakujejo. Ustreči vsem tem zahtevam je težko. Ni čudno, da so otroci tako zmedeni in da jim enostavno kompas ponori in gredo enkrat v eno smer, drugič v drugo. Ni neke usmeritve v eno smer, ampak se veliko bolj sprašujejo o smislu obstoja, veliko več je depresivnih mladih. Jaz se spomnim, da je recimo eden na paralelko imel kakšne težave, danes pa praktično v vsakem razredu lahko najdemo par otrok, da imajo na primer psihosomatske motnje ali pa glavobole, depresije, kar je zastrašujoče. Tako je zelo težko danes biti mlad. /.../

Da je biti mladostnik v današnjem času težje se strinja tudi Hallgrímsdóttir-ova, ki pravi, da je zlasti tehnologija tista, ki povzroča probleme:

Da, mislim da je biti mladostnik danes težje ravno zaradi tehnologije. Seveda ima tehnologija tudi dobre strani. Toda če delaš nekaj, je to na internetu dve sekundi kasneje, kar zelo otežuje stvari in mladim začenja iti okolica na živce. Prav tako je veliko krivo oglaševanje, ki prikazuje ta »popolna« dekleta in najstnice se ne zavedajo, da je vmes veliko Photoshop-a. Zelo popularna stran tukaj, poleg Facebook-a¹, je tudi

¹ Spletno socialno omrežje, ki je bilo prvotno načrtovano za študente, danes pa je odprto za vsakogar nad trinajst let. Njegovi uporabniki lahko ustvarijo svoje profile s slikami, videi in osebnimi informacijami (<http://www.techterms.com/definition/facebook>).

Formspring², ki nad najstnike, zaradi svoje zasnove, sproža velik pritisk. Poleg tega imajo na Facebook-u prijatelje, za število katerih tekmujejo. Dekleta imajo med prijatelji celo kriminalca, tukajšnjega preprodajalca drog, ker se jim zdi »kul«. Svet je čuden.

Po drugi strani pa Hauksson omenja prednost današnje mladine v tem, da se lahko javno izraža: »Da, mislim, da je na nek način težje, vendar obenem tudi lažje. Na primer imam brata, star je 28 let in vidim, da je odrasel v drugačni, bolj odprti družbi. In mislim, da so otroci bolj odprti kot so bili pred 20-imi ali 30-imi leti. Bolj izražajo svoja čustva, pričakovanja, vendar pa je seveda vse odvisno od vsakega posameznika. /.../«

2.1 Družina in njen pomen

Na prvi pogled težave s pojmom družina ne bi smelo biti, saj vendar vsakdo ve, kaj družina je. Toda skozi desetletja so se pojavila številna vprašanja, ki so jasno predstavijo o družini zameglila. Prav tako se je pojavilo veliko število raznih definicij, pri katerih izstopata zlasti dve. Prvo je podala statistična stroka in jo priporoča tudi Ekonomska komisija Združenih narodov za Evropo (UNECE): »Družino definiramo v ožjem smislu kot jedrno družino, to sta dve osebi ali več oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu in so med seboj povezane z zakonsko zvezo, kohabitacijo ali starševskim razmerjem« (Keilman v Renner in drugi 2006, 15). Med družine se torej uvrščajo zakonski ali neporočeni pari z otroki ali brez njih, matere ali očetje z enim ali več otroki. Kot pari se obravnavajo tudi istospolna partnerstva. Druga definicija je sociološkega značaja in se glasi: »Družino definiramo kot skupino oseb, ki živi v skupnem gospodinjstvu in jo sestavlja vsaj en otrok in vsaj ena odrasla oseba ter je med seboj povezana z zakonsko zvezo ali s kohabitacijo in starševskim razmerjem (Nowtny, Fux in Pinnelli v Renner in drugi 2006, 16). Po popisni definiciji družine sta zakonca oziroma kohabitirajoča partnerja družina, tudi če nimata otrok, po sociološkem razumevanju družine pa taka skupina oseb ne tvori družine, pač pa nedružinsko gospodinjstvo partnerjev (Renner 2006, 19).

Sicer pa družina spremlja človeka vse življenje. Pomembna je pri zadovoljevanju človekovih osnovnih potreb, pa tudi čustvenih vezi. Navodil, kako v njej preživeti ni, tako se nenehno

² Spletno omrežje, ki omogoča postavljanje vprašanj in odgovarjanje nanje. Uporabniki postavljajo vprašanja glede študija, ki jih zanima, filmov, ki jih obožujejo ipd. (<http://agiledudes.com/all/formspring/>)

prilagajamo in učimo, kako živeti v sožitju. Otrok, ki se rodi, je popolnoma odvisen od okolja v katerega je rojen, v družini pa doživlja primarno socializacijo. Vse prve izkušnje izvirajo iz odnosov z ostalimi člani družine, od družine do družine pa je odvisno, kakšne bodo te izkušnje. Od družine je torej odvisno, kako bomo gledali na svet in na samega sebe. Je izredno pomembna institucija, ki nas v veliki meri naredi takšne, kakršni smo. »/.../Družina postaja odločilni dejavnik življenjskih možnosti otrok. Tiste mlade, ki tega vira nimajo, lahko z gotovostjo uvrščamo med visoko tvegane,« je tudi mnenje Jones-a (Jones v Ule in drugi 2000, 103).

Čeprav se družina izpostavlja kot kraj »varnega zavetja,« kot skupnost podpornih odnosov itd., pa družinskega življenja ne moremo idealizirati. Življenje v družini opredeljuje tudi manj prijetna in zamolčana stvarnost, ki vključuje neenakomerna razmerja moči, zatirajoče odnose, toksične starše, fizično in psihično nasilje... Veličeva pravi, da je med razlogi, zaradi katerih imajo otroci težave »/.../ če je v družini prisotno nasilje. To zelo vpliva na to, da so otroci v stiski. Večina mojih obravnavancev izhaja iz družin, kjer je bilo prisotno nasilje, alkohol, mogoče na tretjem mestu neurejeni odnosi med staršema. /.../« Sicer večina ljudi meni, da je nasilje v družini pogost pojav, pa vendar je to še vedno tabu tema. O tem se redko govori, če pa že, pa govor opredeljuje nasičenost s predsodki in stereotipi (Giddens 2000).

2.1.1 Razmerja med starši in otroki

»Slovensko družino so v zadnjih petdesetih letih doletele velike spremembe, izgubile so se tradicionalne vrednote,« je mnenje profesorja sociologije iz mariborskega Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše, Matej Kos Durjava, ki obenem opozarja na nezadovoljne otroke, ki prihajajo iz bogatejših družin (<http://www.pozitivke.net/article.php/20051010074953291>). Prav tako pravi, da kljub spremembam, ki so se v zadnjem pol stoletja na področju družine dogodile, le-ta še vedno predstavlja velik del mladostnikovega življenja. V javnosti je večkrat poudarjeno napačno mnenje, da mladim družina ne pomeni veliko in da jim je pomembno le lagodno življenje, saj raziskave kažejo ravno obratno, kjer imata družina ali partnerski odnos zelo pomembno mesto (Filipčič 2002, 32).

V Sloveniji se dogaja premik od modela etične in vzgojne družine, k modelu čustvene in podporne družine, prav tako se spreminjajo modeli medsebojne komunikacije. Med starši in otroki potekajo nenehna pogajanja, ki so predmet zaželenega življenjskega poteka mladih. Prav

ta pogajanja predstavljajo družino kot zmožno velike stopnje tolerance in dopuščanja osebne avtonomije, današnjim staršem pa tak način komunikacije predstavlja tudi več stresa in truda kot nekoč, ko teh pogajanj pravzaprav ni bilo. Viden je velik poudarek na pomembnosti staršev, zlasti matere, ki predstavlja »blažilko« vseh težav. Uletova pri tem govori o mladini kot o populaciji, ki ne tvega. Svojo mladost podaljšuje v trideseta leta saj, kot pravi Uletova, ji tako ni treba reševati več problemov hkrati: »Ko se pogovarjam z mladimi pravijo, da ne želijo biti obremenjeni hkrati s študijem, službo, otroki, stroški, kot so bili njihovi starši. Moja generacija se je odločila za svobodo tudi za ceno tega, da nam je bilo v vsakdanjem življenju nekoliko težje.« Prav tako kot problem navaja spremenjen odnos med starši in otroki, ki se je spremenil v prijateljskega. Pravi, da je prijateljstvo »izsiljeno, nenaravno,« in ga hkrati označuje za kvaziprijateljstvo (Čepin Čander 2005, 32–33).

Na tem mestu je pomembno omeniti raziskavo, ki je obsegala populacijo osnovnošolcev na temo družine. Izstopa podatek, ki pravi, da je večina mladih »dobro opremljena s starševskimi čustvenimi podporami in intelektualnimi spodbudami, vendar hkrati ne gre prezreti, da se 18,3% vprašanih doma ne počuti dobro,./.../« kar predstavlja prvi znak povečane socialne ranljivosti (Ule in drugi 2000, 110). Na slabo počutje vplivajo predvsem prepiri v družini, tako med staršema, kot tudi med starši in otroki ter med brati in sestrami ter prisotnost alkoholizma in druge odvisnosti. »/.../ Dostikrat so moji obravnavani otroci in mladostniki iz enostarševskih družin ali pa iz družin, kjer sta oba starša, pa ima eden težave z odvisnostjo ali od alkohola ali zlorabe drog ali pa težave v duševnem zdravju,./.../« potrjuje Veličeva. Sicer pa študije kažejo, da so najbolj ranljivi tisti, katerim starši ne nudijo podpore, hkrati pa nimajo nobene druge odrasle referenčne osebe, ki bi ji zaupali (Jones in Wallace v Ule in drugi 2000, 105).

Tivadarjeva ugotavlja, da slabi odnosi med starši in otroki, prav tako pa slabo ravnanje o otroki, odpira troje vrat v prestopništvo (Tivadar 2000, 161–164):

- otroci z manjšo navezanostjo na starše tvegajo manj, kot tisti, ki imajo z njimi dobre odnose, saj se ne bojijo njihovega obsojanja,
- sporočajo, da je normalno in sprejemljivo odkrito izražanje prezira in sovraštva do drugih,
- povzročajo negativna čustva (jeza, sovraštvo), ki vodijo v željo po maščevanju (nasilje, tatvine).

Raziskovalci opozarjajo, da prestopništvo ni le posledica slabega odnosa staršev do otrok, ampak tudi njihov vzrok, saj dodatno slabi že krhke čustvene vezi.

2.1.2 Vpliv družine na mladinsko prestopništvo

Na temo družine je potekalo že veliko število raziskav, nekatere med njimi pa so se specifično osredotočale na mladostnika v tej instituciji. In sicer, raziskovale so povezavo med deviantnostjo oz. mladinskim prestopništvom in družinskim ozadjem, torej elementi družinskega življenja. Le-te lahko pripišemo bodisi dejavnikom družinske strukture, med katere uvrščamo razvezo, enostarševstvo ipd., bodisi dejavnikom družinskih procesov. Med slednje se uvršča družbena interakcija, oblike nadzorovanja, izražanje čustev ipd. Novejše raziskave so pokazale, da so dejavniki družinskih procesov bistveno pomembnejši od dejavnikov družinske strukture (Ule in drugi 2000, 106). »Slabi domovi« in ne »razbiti domovi« so torej tisti, ki vzpodbujajo mladoletno prestopništvo. Zloraba otrok, pretepanje, emocionalno in psihosocialno zanemarjanje, emocionalna nepovezanost med starši in otroki - vse to so napovedovalci možnega razvoja deviantnosti. Slabi in odtujeni odnosi med starši in otroki so torej tisti, ki odpirajo vrata v prestopništvo, saj taki odnosi pri otrocih sprožajo več destruktivnih čustev kot so jeza, sovraštvo ipd. (<http://www.aleksandra-zavod.si/labirinti.html>).

Tudi Gove in Crutchfield sta ugotovila, da je emocionalna nepovezanost med starši in otroki najpomembnejši napovedovalec deviantnosti, veliko pomembnejši od razvez, zaposlenosti staršev ipd. Z raziskavo sta prišla do rezultatov, ki kažejo, da je pri fantih kakovost starševske zveze pomembno povezana z deviantnostjo, medtem ko je pri dekletih pomembnejši odnos oziroma intenziteta interakcije med otrokom in staršem ter raven starševskega nadzora (Rodgers v Ule in drugi 2000, 106). Odločilni napovedovalec prestopništva otrok je torej kakovost starševstva in ne družinska struktura.

Na drugi strani pa Tivadarjeva omenja kriminološke teorije, ki nasprotujejo prejšnjim trditvam, in ki prestopniško vedenje pogosto razlagajo prav z nepopolnostjo družine - pred deviantnostjo naj bi slabše varovale enostarševske in reorganizirane družine, kar naj bi sicer veljalo za prestopništvo, ki nastane do 14. leta starosti (po tej starosti postanejo pomembnejši drugi dejavniki - pomen čustvenih vezi med starši in otroki se z otrokovo starostjo manjša). Razlogi naj bi bili v psihičnih stiskah zaradi ločitve od biološkega starša, napetih odnosih med starši in

otroki in drugih stresih, ki škodljivo vplivajo na socializacijski proces (Tivadar 2000, 160). Veličeva tukaj dodaja: »/.../ če že drugega ne, je položaj enostarševskih družin materialno slabši, potem je tudi obremenjenost mater večja, kar tudi vpliva na otroke.«

Toda povezave med prestopništvom in nepopolno družinsko strukturo so zelo šibke, saj še vedno obstaja dejstvo, da je večina prestopnikov takih, ki prihaja iz dvostarševskih družin, po drugi strani pa niti ne poznamo pravih dejavnikov, ki so pripeljali do spremenjene družinske strukture (smrt starša, odhod nasilnega starša...).

Na nastanek mladoletniškega prestopništva še vplivajo številni, med seboj povezani dejavniki kot so okolje, socialni, ekonomski in individualni dejavniki in kot glavnega krivca ne smemo vzeti le družine. Veličeva dodaja:

In tudi to, da v družbi ni nekih posebnih vrednot precej pripomore k temu, da težko mladim prodamo »pošten bodi, hodi v šolo, delaj«, če pa potem dnevno vidijo na vseh kanalih, da so pošteni neumni, tisti, ki pa okrog prenesejo zakone, pa se vozijo v super avtih in se jim nič ne zgodi. In problem je tudi to, da nimamo neke strategije, kaj jim lahko ponudimo. Samo z besedami se ljudi ne da držati in mladi so še zlasti tako neučakani, da jim ne moremo imaginarno obljubiti, da jim bo enkrat boljše. Oni želijo imeti takoj dobro. /.../

Res je, da so tipični mladi prestopniki žrtve družinskih razmer (Tomori 2000, 98). Študije kažejo, da so otroci, ki dobijo ustrezno mero starševskega nadzora, manj podvrženi prestopništvu. Nastavitve disfunkcionalne družine, ki jih karakterizirajo konflikti, nezadostna mera starševskega nadzora, šibke notranje vezi in prezgodnja avtonomija, so tesno povezane z mladinskim prestopništvom. Družina kot socialna struktura trenutno doživlja bistvene spremembe; njena oblika se spreminja, vse več je enostarševskih družin in nezakonskih zvez. Odsotnost očeta v mnogih družinah z nizkimi prihodki prisili dečke, da iščejo vzorce moškosti v prestopniških vrstniških skupinah, ki v mnogih pogledih nadomestijo družino, definirajo vlogo moških in prispevajo k pridobivanju lastnosti kot so krutost, moč, razdražljivost in tesnoba. Pomen dobrega počutja v družini postaja vse bolj pomemben. Šolski uspeh je v veliki meri odvisen od tega, ali so starši sposobni zagotoviti svojim otrokom izhodiščne možnosti (kar vključuje nakup knjig, plačilo študija ipd.). Mladostniki iz družin z nižjim dohodkom se tako

pogosto počutijo deprivilirane in si zato samospoštovanje gradijo s pomočjo prestopniških skupin, ki zagotavljajo enake možnosti za vse (World youth report, 195).

Čeprav se zdi, da je odgovor na vprašanje, zakaj nekateri mladi ljudje spoštujejo norme in predpise, drugi pa jih kršijo, zapisan na dlani, temu ni tako, saj je prestopništvo le eno od različnih možnih znamenj, da je družina odpovedala pri tej, oni ali kar več svojih funkcijah.

2.1.3 Sodobna vzgoja

»/.../ Problemi mladih so razvajanost, neenotna vzgoja staršev, potrošništvo,/.../« že po prvih besedah odkriva Veličeva. Kakšna je torej »pravilna« vzgoja današnjega časa?

V 21. stoletju, kjer je v razmerju med starši in otroki prišlo do bistvenih sprememb, so starši obtičali na stopnički dvoma in ne vedo več kako naprej. Otroci zahtevajo padec ostrega vzgajanja in enakovrednost s starši, kar prav tako poudarja danski družinski terapevt Jasper Juul, ki je navdušil s knjigo *Kompetentni otrok* (2008). Sicer so se v razmerju moči dogodile velike spremembe, kar je videti predvsem v zasebnosti, kjer je prišlo do odpovedi kaznovanja in nasilja pri vzgoji. Povezave med starši in otroki so izredno elastične, saj mladi izkoriščajo starše, ko pride do psihičnih ali ekonomskih težav. Starši so postali zagovorniki in svetovalci. Je pa po mnenju Veličeve starševstvo danes veliko težje kot je bilo nekoč, predvsem iz dveh razlogov: »/.../ Recimo generacija mojih staršev je imela zelo jasno strategijo razvoja svojega otroka - bo hodil v osnovno, nato v srednjo šolo, pa po možnosti, če bo imel srečo, na fakulteto, potem pa bo imel službo. Danes pa te vizije, kaj bo s temi otroki, ni./.../« Kot drugi razlog navaja potrošništvo: »/.../ Potem za starše je še težje to, da je družba zelo potrošniško naravnana in sili podzavestno tudi starše, da lovijo ta ritem, da ja ne bo moj otrok izpostavljen, izključen. Starši vlagajo maksimalne napore, da bi otrokom omogočili veliko materialnih dobrin tudi za ceno lastnemu odrekanju./.../« Med drugim poudarja tudi preveliko usmerjenost v materialne dobrine:

Otroci nimajo nobenih delovnih obveznosti. Starši pravijo »če boš v redu v šoli ...«. Nagrade so enormne. Ne vem 20 evrov zato, da pospravi kopalnico, za zaključek šolskega leta kolo, računalnik. Vse bolj smo usmerjeni v to materialno potrjevanje, pa tudi kratkoročno se otrok preobije. Tako kot je škodljivo, če nimaš nobene igrače, je škodljivo, če jih imaš sto, pa se z nobeno ne igraš. Starši se pa potem čudijo »vse smo jim dali, pa

otroci niso naredili šole, ne ubogajo.« V bistvu sta tukaj trčila dva svetova, stara vzgoja pa recimo nova, ki nima nekih jasnih smernic kaj bi mi radi od teh naših otrok.

Na Islandiji kot glavni problem težavnega starševstva vidijo v razmahu tehnologije in nevarnosti, ki preži na otroke. Hallgrímsdóttir-ova pravi: »/.../ Menim, da bi morali starši bolj nadzorovati svoje otroke, bolj nadzorovati s kom se družijo, koga imajo v telefonskem imeniku in koga za prijatelja na Facebook-u. Ne le, da morajo biti starši v realnosti, prav tako morajo biti t.i. cyber starši.« Uletova pravi, da starši za zdaj še ne omejujejo, niti ne nadzorujejo rabe medijev, saj se ne zavedajo širine izkušenj, ki so mladostnikom na voljo. Ironično je, da so pravzaprav te izkušnje omogočili starši sami z vlaganji sredstev v nakup novih tehnologij, s čimer so mlade iz vrstniških okolij pritegnili v zasebnost mladostniških sob (Ule 2008, 198).

Sicer pa Juul pravi, da bi morali biti starši in otroci enakovredni, a ne enaki, kar prinaša učenje na eni in drugi strani. Poudarja dvosmernost vzgojnega procesa in pa dejstvo, da za vzgojo ni »recepta«, niti prave metode, so pa načela, ki se jih je dobro držati. Kot pomembnejše je izpostavil odgovornost, avtentičnost, enakovrednost in integriteto. Stavi pa tudi na starševski pogum ter pripravljenost delati in popravljati napake.

Z otrokom moramo govoriti tako, kot bi tudi sami želeli, da drugi govorijo z nami, pravi Juul. Prav z idejo kompetentnega otroka je polemiziral z zgodovino, s tistimi pogledi v preteklosti, ko so otroka dojemalo kot polovico odraslega. Seveda iz te teze ni mogoče izpeljati, da otroci vse vedo, saj vendar še vedno potrebujejo trdno vodstvo. Pomembno je, da so odločitve staršev prožne, a logične, nikakor pa ne diktatorske, poniževalne ali krute. Otrokom morajo s svojimi odločitvami nuditi najboljše možnost za njihov razvoj, da pa bi to lahko dosegli, se morajo v veliki meri odreči svoji običajni moči in kljub temu ostati tisti, ki vodijo.

Če in ko pride do sporov je zelo pomembno, da so starši tisti, ki prevzemajo odgovornost zanje, saj v nasprotnem primeru neodgovorno pripravljajo teren za nove in nevarnejše spore. Juul prav tako poudarja, da za vsako neželeno vedenje otroka obstaja razlog, ki ga je potrebno poiskati. Da pa lahko staršem to uspe, morajo otroke jemati resno, kot subjekte, ne kot objekte. Pomembno je, da so starši taki kot so, do konca pristni, kar pomeni, da vloge staršev ne igrajo, pač pa kolikor je mogoče, to so (Juul 2008).

Starševstvo danes predstavlja velik izziv, družina in njeni dejavniki pa na splošno štejejo kot eden glavnih vlagateljev tveganega vedenja (Capuzzi in Gross 2000, 13). Tudi Veličeva kot problem mladih vidi vzgojo. Govori o neenotni vzgoji, ko »/.../ en starš pričakuje eno stvar, drug starš pa drugo. /.../«

Toda zavedati se moramo, da ni le enega dejavnika, ki povzroča tvegano vedenje, pač je to kombinacija večih. Vzročni dejavniki, po mnenju Capuzzi-ja in Gross-a, izhajajo tako iz stopnje disfunkcionalnosti znotraj družine, kot tudi po načinu, kako mladostnik na to disfunkcionalnost reagira. Znano je, da vsi mladostniki, ki živijo v takšnih družinah, ne razvijejo tveganega vedenja, imajo pa velik potencial, da ga (Capuzzi in Gross 2000, 13–14).

2.1.4 Komunikacija v družini in ravnanje s konflikti

»V družini lahko človek doživi največ veselja in najbolj boleča razočaranja. Marsikomu je družina vir moči, nekoga drugega pa izčrpava bolj kot vsa druga področja življenja. V družini je človek deležen najbolj nežne skrbi in nege, a tudi najbolj trdih zahtev. Od nje dobiva dragocena darila in v njej doživlja najhujše izgube. Mnoge družine v življenju rešuje, a marsikoga tudi uniči,« so besede Tomorijske. Danes se družine med seboj zelo razlikujejo po načinu medsebojnega sporazumevanja. So torej družine, kjer je komunikacija zelo pomembna, so pa tudi take, kjer si člani stvari podajajo z molkom.

Komunikacija je sestavni del vsakdanjega življenja in nihče ne more živeti ne da bi komuniciral. S tem, ko se sporazumevamo, spoznavamo svet, druge in prav tako sami sebe. Komunikacija odloča o vrsti, trajnosti in globini odnosov in je tudi pogoj učinkovitega reševanja problemov. Velikokrat pride do zamer, nestrinjanj in neodobravanj prav zaradi nezmožnosti odkritega komuniciranja. Če torej starši z besedo in notranjim občutjem otroku pokažejo, da so mu naklonjeni, lahko s tem dosežejo čudeže, če pa komunikacijo preprečujejo ovire, se pojavijo konflikti (<http://zs-iskrica.si/mambo/content/view/37/49/>).

Konflikt predstavlja situacijo, ko nekdo zaznava potrebe in želje drugega kot nasprotje lastnim in je neizogiben del vseh človeških asociacij. Rossenberg pravi, da je v ozadju konflikta človekova potreba, ki je legitimna in pomembna. Če potrebo prepoznamo in jo druga oseba razume, se

konflikt reši. Ključni sta empatija in komunikacija, ter zmožnost prisluhniti drugemu brez nepotrebnih predsodkov.

Čeprav so konflikti pogosto boleči in povzročajo čustvene napetosti v komuniciranju in odnosu, pa niso vedno nekaj slabega, saj lahko konflikt, ki ga znamo rešiti, pomembno prispeva k izboljšanju kakovosti odnosa. Trenholm in Jensen tako navajata tri pozitivne značilnosti konfliktov: poudarjajo soodvisnost med partnerji, signalizirajo potrebo po spremembi in dopuščajo diagnozo problemov.

Soočanju s konflikti pa se pogosto izogibamo tudi zato, ker se bojimo negativnih čustev, nezadovoljstva, napetosti, agresivnosti ipd. Negativna čustva in prepiri lahko pripeljejo do stopnjevanja konfliktov, intenzivni konflikti in napetosti v odnosu pa včasih privedejo tudi do nasilnega vedenja (Ule 2005). Uletova tako omenja kvazizaupanje, kvaziprijateljstvo, kvazivarnost in kvaziharmonijo, ki se v družini pojavljajo z namenom, da ne bi izzvali konfliktov (Čepin Čander 2005, 33).

2.2 Medvrstniško nasilje

»V zadnjem času postaja vse večji in večji problem nasilje. Nasilje med vrstniki, nasilje do starša,« je mnenja Veličeva. O tem, ali je danes prisotnega več nasilja kot nekoč, odgovarja: »Več se ga odkrije, je pa res, da so tudi nove oblike zelo subtilnega nasilja. Sto let nazaj je bilo fizično nasilje, ko na primer otrok nečesa ni naredil, jih je dobil s palico, s šibo, z roko in se je točno vedelo kakšen ukrep sledi. Danes pa so te oblike nasilja lahko kar zelo prefinjene, težko jih prepoznamo, se pa to vidi v posledicah, ki jih otrok kaže - v vedenju itd.« Na Islandiji kot glavni krivec za povečano nasilje pripisujejo krizi. Hauksson pravi: »Imamo več nasilja /.../ in ljudje so mnenja, da je to povezano s spremembo v družbi. Zagotovo ne vem, to so le mnenja. Zase lahko rečem, da lahko razumem ljudi, ki gledajo na avtoritete drugače. Ljudje so zaradi krize razočarani nad avtoriteto, zato drugače gledajo na policijo in na druge institucije.« Tudi Erla S. Hallgrímsdóttir je mnenja, da je agresivnega vedenja več, »/.../ in po krizi so ljudje tudi bolj razdražljivi.«

Strokovnjaki kot razloge, ki pripeljejo do nasilja, oz. za skupne značilnosti mladih nasilnežev označujejo podobnosti njihovih družin v katerih je prisotna avtoriteta, moč in materialni uspeh,

večkrat pa so tudi sami žrtve nasilja. K temu še dodajajo vrstniški vpliv ter socialno okolje. Pojasnjujejo, da je nasilje pri mladih lahko izraz strahu, samopotrditve, Veličeva pa dodaja: »/.../ Jaz osebno mislim, da so vsa ta kazniva dejanja, ki jih naredijo, ali pa neustrezna vedenja, le klic na pomoč. /.../« Sicer na voljo ni dovolj popolnih podatkov kar se tiče obsega nasilja med vrstniki, pa vendar raziskava iz leta 1995 kaže, da je 20% otrok v osnovni šoli žrtev ene izmed oblik nasilja, povzročiteljev pa je okrog 12%, s čimer pademo v sam vrh evropske piramide. Raziskava iz leta 2002, ki so jo študentje Fakultete za družbene vede opravili na štirih slovenskih šolah je pokazala, da je 68% anketiranih osnovnošolcev in 56% anketiranih srednješolcev že doživelo neprijetne izkušnje z nasiljem, 30% osnovnošolcev ter na drugi strani 44% dijakov pa take izkušnje ni imelo nikoli. Podatki kažejo na večjo stopnjo nasilja med mlajšimi, nakar starejši učenci že razvijejo določene spretnosti, s katerimi se nasilnežev ubranijo, na kar posledično kažejo tudi nižje številke srednješolskih žrtev nasilja.

Osnovnošolci so nasilje najpogosteje doživljali kar v šoli, medtem ko so se dijaki srečali z njim večinoma po večerih v mestu (30%) ter na poti v ali izven šole (22%). Najpogostejša oblika nasilja, ki se pojavlja v teh primerih, je ustrahovanje z zmerjanjem. Učitelji se v teh primerih niso odzvali dovolj aktivno, posledica tega je zmanjšano zaupanje učencev do učiteljev. In večina je takih, ki o nasilju ne bi obvestili učitelja ali starša žrtve, kar je zelo zaskrbljujoče.

Ukrepi, ki bi morali slediti tem številkam, so oblikovanje boljšega vzdušja na šolah, oblikovanje ustreznih pogojev za poučevanje ter učenje, poučevanja o nenasilnem reševanju sporov ter posledično boljše poznavanje pravic, dolžnosti in odgovornosti, več strpnosti in sodelovanja. Spremeniti bi bilo potrebno vrednostni sistem in ne dopuščati toleranco nasilja ter sankcionirati vsako kršitev, s čimer bi zaščitili učence (Černak-Meglič 2005, 262–268). Po drugi strani pa Juul opozarja na nesmiselnost strožjih kazni in kot rešitev navaja prevzemanje odgovornosti odraslih za telesno in duševno nasilje, kakršnega še vedno izvajajo nad otroki (Juul 2008, 102).

2.3 Spremenjena prijateljstva

Adolescenca je obdobje, kjer pridobijo prijateljstva na teži, saj dajejo mladim čustveno gotovost. Na nek način delujejo kot družine, dajejo pa tudi nove vedenjske vzorce, izkušnje in podporo. Prijatelji so »svetovalci, laični terapevti,« pravi Uletova in dodaja, da se adolescent v prijateljskih odnosih uči samorazkrivanja, empatije, zaupanja. Prijateljstva povezujejo skupne

želje, izkušnje, primerljivi problemi in potrebe, kar prav tako potrjuje raziskava med osnovnošolci, ki pravi, da se prijatelji med seboj bistveno ne razlikujejo glede interesov, moralnih vrlin ipd. Večje razlike se najdejo v materialnem položaju družine, razgledanosti in izobraženosti (Ule 2008, 93–94).

Toda ali so prijateljstva res tisto, kar so bila? Raziskave kažejo, da mladi prijateljstvo še zmeraj cenijo in ga tudi postavljajo v sam vrh piramide najpomembnejših stvari v življenju, problem vidijo le pri vzpostavljanju pristnih prijateljstev. Na vprašanje, ki je bilo postavljeno osnovnošolcem v okviru raziskave o socialni ranljivost mladih, ali imajo med sošolkami in sošolci dobrega prijatelja, je pritrdilno odgovorilo 95,8% fantov in 93,3% deklet. Podatki sovpadajo z rezultati raziskave o srednješolcih, po kateri mladi ljudje v Sloveniji v glavnem niso osamljeni. Toda kako je potem razumeti podatek iz prve raziskave, da je »osamljenost zelo velik problem« za več kot petino vprašanih? Se torej mladi počutijo osamljene kljub prijateljem? Se je spremenil pomen prijateljstva (Rener in drugi 2006, 120–121).

Pomembno je izpostaviti podatek iz raziskave, kjer so mladi, stari med 14 in 29 let odgovarjali, ali imajo najboljšega prijatelja/prijateljico. Kar tretjina jih je odgovorila, da ima prijatelje, vendar ne najboljšega prijatelja ali prijateljice, kar lahko ponovno nakazuje na nepristnost odnosov in posledično na spremenjena prijateljstva. Uletova na tem mestu izpostavlja vdor tekmovalnosti in egoizma. Toda po drugi strani je pomembno dejstvo, da so prijateljstva najpomembnejša v obdobju adolescence, saj nadomestijo intimne zveze. In do tistih »resnejših« zvez pridemo predvsem po adolescenci, ki pa, po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) traja do devetnajstega leta starosti (srednja adolescenca). Posledično omenjena raziskava ni kompetentna, saj je zajela preširoko starostno obdobje, ko prijateljstvo nima več tako velikega pomena. Kljub temu pa je pomembno dejstvo, da prijateljstva danes zahtevajo močnejša čustvena izražanja in samorazkrivanja kot nekoč, zato so posledično zahtevnejša in tudi vse redkejša dobrina (Ule 2008, 93–98).

Pri tej temi je prav tako pomembno poudariti razvoj tehnologije in s tem več virtualnega prijateljstva, klepeta preko računalnikov. Veličeva pri tem poudarja:

/.../ Mislim, da je manj teh pristnih osebnih stikov. Včasih so se otroci, 25 let nazaj, zbirali pred blokom in klepetali, danes pa tudi, če so kje zbrani, imajo vsak svojo igračo v rokah.

Saj se povezujejo, ampak ni več tega neposrednega, očesnega stika, da se dotakneš nekoga... manjka ta del. Ker na ta način se v bistvu živi v iluzijah ... v igrici lahko človeka ustreliš pa se bo spet pobral. V igrici imaš pet »lajfov«, v resnici pa imaš samo enega. In ti otroci sprejmejo toliko različnih informacij, niso pa dovolj socialno zreli, da bi jih res doumeli. Tudi recimo te igrice, ki jih oni igrajo, so zelo nasilne ... sem pozabila prej omeniti ... tudi težave z odvisnostjo od računalniških igric je že kar opazen poraz, da otroci recimo sploh ven več ne hodijo, ampak »visijo« vsak pri sebi doma.

Podobnega mnenja je tudi Hallgrímsdóttir-jeva, ki pravi: »Mislim, da so danes prijateljstva na drugačnem, spremenjenem levelu zaradi tehnologije. Mladi smatrajo za prijatelje veliko oseb, katerih niti ne poznajo, jih pa imajo dodane na Facebook-u ali Messenger-ju, in so pravzaprav ljudje, katerih na cesti sploh ne pozdravijo./.../«

Tudi na druge medije v zadnjem času letijo obtožbe, češ da mladim vsiljujejo sporne lepote ideale in umetne potrošniške želje. Internet naj bi jih socialno osamil, mobilna telefonija pa jih trgala iz neposrednih socialnih omrežij (Ule 2008, 198). Hallgrímsdóttir-jeva ostaja optimistična: »/.../ mislim, da je bistvo prijateljstva ostalo enako. Mladi imajo še vedno tesne prijatelje, katerim lahko zaupajo.«

2.4 Izobrazba, strah pred neuspehom in ranljivost

Jaz recimo, čisto odkrito povem, ne bi hotela biti danes stara 15 ali pa 16 let, ker se mi zdi, da je toliko neznanega kaj te čaka v prihodnosti. /.../« je odkrita Veličeva. Pravi, da »/.../ toliko let nazaj, otrok, ki ni bil za šolo, je šel delat, je bil ekonomsko neodvisen, je imel možnost, da se je vrnil nazaj v šolo ali pa je pač ostal zaposlen. Danes nekajkrat ponavljaš isti letnik, dela ni. Včasih so se mladi zaposlovali pri 15-ih letih, tudi danes bi se lahko, vendar služb zanje ni. In pojavlja se vprašanje, kakšna sploh bo njihova prihodnost./.../

»Življenjska situacija otrok in mladostnikov je vse prej kot pomirjujoča,« pravi Hermanova za Nemčijo, kar pa ne moremo reči, da za slovensko mladino ne velja. »Celo mladi, ki še čutijo materialno zagotovljenost, doživljajo prihodnost kot črno luknjo. Ne vedo za kaj bodo potrebni, za kaj se borijo in proti čemu bi se lahko uprli./.../« (Herman 2010, 79–80).

Vse več mladih je danes prisiljenih v pridobivanje čim višje izobrazbe. In ravno ta rastoč pritisk na mlade, da si pridobijo čim več in čim višjo izobrazbo, visoko kulturno raven in nanju vezana priznanja, spričevala, nazive, ki omogočajo družbeno promocijo, kariero, privilegije ipd.,« je prva sprememba, ki je povzročila padec izpostavljenosti mladih, je mnenja Uletova (Ule v Šelih 2000, 11).

Vlaganje v izobrazbo in osebnost mladih postaja vedno večji kapital družin, njihov uspeh pa merilo uspešnosti. Uspešnost določa potek in izid razvojnih nalog, kot je na primer sposobnost pridobivanja in izkazovanja znanj, razvoj samostojnega mišljenja, razvoj delovnih navad ipd., čemur Mencin Čeplakova dodaja slabe ocene, popravne izpite, ponavljanje letnika itd. O neuspešnosti pa bi potemtakem lahko govorili, ko bi ena ali več teh nalog ne bila izpolnjena. »Možnost šolske neuspešnosti je večja pri mladih, ki odraščajo v disfunkcionalnih družinah«, je prepričana Tomorijeva. Prav tako je mnenja, da so neuspeha prej deležni otroci, ki s strani družine ne prejemajo ustreznih spodbud, opore, pomoči in razumevanja ter tisti, ki jim »stresi in čustvene prizadetosti v družini jemljejo moč, voljo in zbranost za učinkovito šolsko delo...«

Otrok, ki ne izpolnjuje splošnega merila uspešnosti, sam sebe doživlja kot nesposobnega, odrinjenega, manj vrednega ... Neizpolnjevanje pričakovanj okolja in bližnjih lahko resno ogrozi njegovo samopodobo. Preobčutljiv otrok, je mnenja Tomorijeva, se lahko ob takem neuspehu zapre vase, njegova notranja stiska se lahko še poglobi (Tomori 2002, 17). Strah pred neuspehom pa je, po raziskavah sodeč, eno najtežjih bremen povezanih s šolo. Pomanjkanje formalne izobrazbe in brezposelnost vzbujata največjo zaskrbljenost.

Na drugi strani Čeplakova poudarja, da šolska neuspešnost ni nujno usodna za samopodobo. Na to kažejo tudi podatki raziskave, ki so sicer pokazali nekaj pomembnih razlik med šolsko manj in bolj uspešnimi kar se tiče samopodobe, družinskih odnosov in odnosov z vrstniki, vendar so te zveze zelo šibke (Mencin Čeplak 2000, 20).

Sicer pa je izobrazba najpomembnejši dejavnik, ki prispeva, da bodo mladi lahko imeli produktivno in odgovorno življenje. Obstaja skupno prepričanje, da je izobrazba, pismenost in računanje glavnega pomena pri mladih (World youth report, 49). Kljub visoki stopnji izobrazbe, pa je danes veliko število mladih, ki so brezposelni. 160 milijonov ljudi je danes na svetu brezposelnih in skoraj 40% teh je mladih. Mladi, ki pa so zaposleni, pa se srečujejo z nižjimi

plačami in službami za določen čas. In za mlade, ki ostajajo v državah v razvoju, je samozaposlitev edina možnost preživetja.

Nekatere skupine mladih, kot na primer mlade ženske, so bolj dovzetne za brezposelnost. Po podatkih sledeč se pogosteje vračajo v brezposelnost in pogosteje opravljajo zaposlitve za določen čas, in to kljub temu, da so v povprečju boljše izobražene kot mladi moški. Trbančeva slednje pojasnjuje z vrsto izobrazbe, vendar pa lahko velik del te problematike še vedno vezemo na odnos delodajalcev do zaposlovanja mladih žensk (Trbanc v Črnak-Meglič 2005, 185).

Visoka stopnja brezposelnosti je vedno skrb zbujajoč dejavnik, saj ima velik vpliv na življenje mladih ljudi. Raziskave glede psihosocialnih posledic brezposelnosti so obsežne. Kažejo na zmanjšanje samozavesti, dobrega počutja in izolacijo od vrstnikov. Brezposelnost pa postane problematična, ko se le-ta spremeni v dolgotrajno brezposelnost. Na tem mestu je pomembno omeniti razlike med socialnim vključevanjem in izključevanjem:

Socialno vključevanje:

- zaposlitev,
- visoka stopnja zaposlitvene zavzetosti,
- finančna varnost,
- optimizem,
- zadovoljstvo z življenjem,
- visoka stopnja socialne podpore,
- aktiven življenjski slog

Socialno izključevanje:

- dolgotrajna brezposelnost,
- nizka stopnja zaposlitvene zavzetosti,
- finančna negotovost,
- pesimizem,
- nezadovoljstvo z življenjem,
- nizka stopnja socialne podpore,
- pasiven življenjski slog

Ni nujno, da socialna vključenost oz. izključenost vključuje vse našete dejavnike. Splošno znano je, da obstaja obseg do katerega se objektivni in subjektivni dejavniki medsebojno krepijo. Mladim delo ni le vir dohodka, temveč tudi dostojanstva in samospoštovanja. In mladi, ki vstopijo na trg dela z omejenimi možnostmi zaposlitve, nerazvitimi spretnostmi in neustrezno izobrazbo, se soočajo z največjo stopnjo tveganja dolgotrajne brezposelnosti ter nizkimi plačami, zaradi česar so še bolj izpostavljeni socialni izključenosti (World youth report, 55–68).

Današnje delovne razmere so bolj negotove. Od posameznikov zahtevajo čim večje angažiranje, mobilnost in fleksibilnost. In nestabilnost služb je zaradi uvajanja novih tehnologij ter zaostrene globalne tekmovalnosti vse večja (Kuhar 2003, 110).

Vse torej kaže na dejstvo, da je mladost v današnjem času po eni strani veliko težavnejša v primerjavi s preteklostjo. Za omilitev stiske pri mladih pa se tako pri nas kot drugod po svetu ustanavljajo razni centri, ki nudijo pomoč in rešitve. V nadaljevanju bom predstavila študijo primera Kriznega centra za mlade iz Ljubljane ter ga dopolnila s predstavitvijo ustanove, ki se ukvarja s težavno mladino na Islandiji.

3 POMEN IN VLOGA SOCIALNIH SLUŽB

Temelj javne službe predstavljajo centri za socialno delo, ki s svojimi storitvami in ukrepi zagotavljajo posebno varstvo. Ker so vpeti v lokalne skupnosti, so ljudem lahko dostopni (Kuzmanič Korva 2005, 205). Socialne storitve so namenjene preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva. Pomembna naloga socialnega dela pri reševanju kompleksnih psihosocialnih težav otrok in mladostnikov z odklonskim vedenjem pa je vzpostavljanje socialne mreže, ki omogoči novo učenje in nove dobre izkušnje za spoštovanje samega sebe in drugih ljudi. Cilj je torej omogočiti mladostniku novo in boljšo priložnost za življenje in razvoj (Čačinovič Vogrinčič 2000, 77).

Sicer pa je naloga centrov razdeljena v opravljanje treh nalog:

- naloge, ki so jim zaupane z zakonom ali javnim pooblastilom,
- socialnovarstvene storitve, ki so namenjene preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav,
- koordinacija pluralnih izvajalcev socialnovarstvenih programov.

Poleg redne dejavnosti se izvajajo še dopolnilni programi s pomočjo strokovnih ali laičnih sodelavcev ter s pomočjo prostovoljcev. Posebna oblika pomoči so t.i. dnevni centri za otroke in mladostnike, kjer se čez dan srečujejo otroki in mladostniki z različnimi težavami. Podobno obstaja tudi v islandski družbi. Hallgrímsdóttir-ova je na vprašanje, s katerimi institucijami kot socialna delavka sodeluje, omenila takšen dnevni center: »Večinoma sodelujem s šolo in s t.i. ITM-ji (leisure facility for adolescents), ki je za otroke od 13. do 15. leta starosti. Tja zahajajo po šoli. Uporabljajo bazen, se družijo ipd. /.../«

Centri za socialno delo prav tako sodelujejo z nekaterimi nevladnimi organizacijami. Veličeva omenja:

Na našem področju je tudi ogromno nevladnih organizacij s katerimi pogosto in veliko sodelujemo. Sem spada predvsem Društvo za nenasilno komunikacijo, ki ima recimo skupine za mlade, ki imajo težave z nasilnim vedenjem. Sodelujemo še s Projekt človek, Stigma in podobno. Z mladostniki delamo tako, da za vsakega posameznika najdemo neko rešitev. Zelo intenzivno sodelujemo tudi s šolami, z njimi sklenemo nekakšne

pedagoške pogodbe. /.../ Sodelujemo s Kriznim centrom za Bežigradom, ki sodi pod Center za socialno delo Bežigrad. /.../

3.1 Krizni center za mlade v Ljubljani

Velika večina javnih ustanov je usmerjena v obravnavanje mladine kot problema, na mlade se hkrati veže tudi cela vrsta neželenih pojavov kot so droge, razgrajstvo, beg od doma ipd. Skrb države za otroke in mladostnike je razdeljena med različna ministrstva, v okviru Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa med drugim deluje Krizni center za mlade. Pri nas je bil prvi ustanovljen leta 1995 med drugim tudi zato, da bi dekriminlizirali beg od doma (Pettauer in Stojanović 2008, 303). O najpogostejših obiskih Perica Radonjič, vodja Kriznega centra za mlade v Ljubljani, ki dodaja, da se razlogi za prihod letno ne spreminjajo, pravi:

/.../ Vzroki zakaj mladostniki pridejo v Krizni center za mlade so lahko zelo različni. Od, če začnem hierarhično, slabe komunikacije. Da se zelo malo pogovarjajo, da se ne znajo pogovarjati in potem lahko zelo majhne težave nastanejo resni konflikti. Tveganje je lahko tudi pretepanje. In če se zelo velikokrat ponavlja, postane doma nevzdržno. /.../ Ko govorim o vzrokih prihoda, vzrok prihoda je lahko že to, da starši niso pripravljeni, niso sposobni slediti razvoju svojega otroka, ki je najbolj intenziven ravno v teh letih - v adolescenci, v prehodu iz osnovne v srednjo šolo in nekateri starši se še vedno do svojih otrok obnašajo kot do tistih otrok starih deset let. Niso sposobni rasti skupaj s svojimi otroki in tako nastopijo težave. Vzroki prihoda v Krizni center so lahko tudi hujše zadeve, od fizičnega do psihičnega nasilja v družini, potem raznorazne zlorabe, spolne in vse ostale, potem zanemarjanje, takšen stvari.

Sicer je problematika socialnega varstva v delu, kjer se dotika mladoletnikov, zelo zapletena, pri delovanju in kadrih pa še vedno prihaja do problemov, saj kljub ustanovljenim sedmim regijskim kriznim centrom za mlade še vedno zanje ni podrobno izdelane zakonske osnove, pa tudi primerne izobraževanja kadrov ni na vidiku.

Kljub temu pa Krizni center za mlade v Ljubljani za Bežigradom deluje že šestnajsto leto. Namenjen je mladim, starim med šest in osemnajst let. Vanj vstopajo prostovoljno in bivajo v

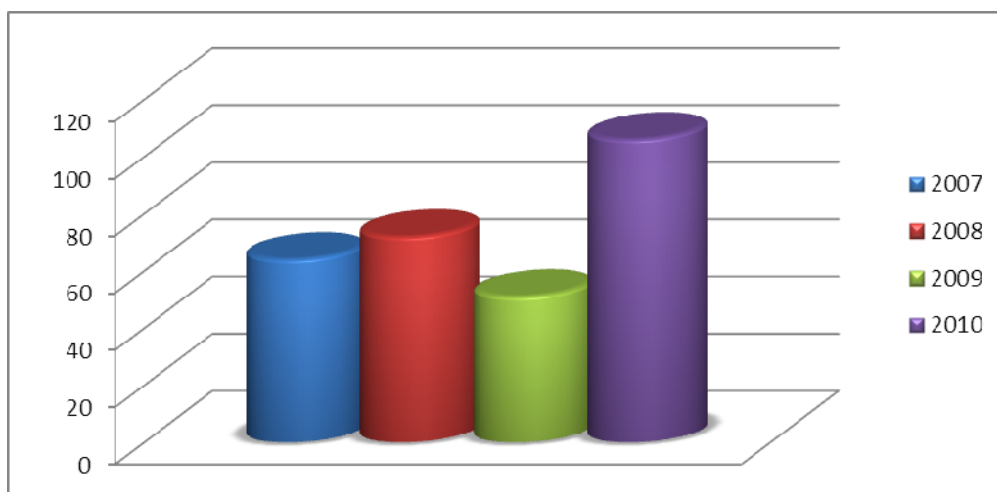
njem, če želijo, 21 dni. Na voljo jim je 24 ur na dan, kar pomeni, da je nočno dežurstvo, ki je namenjeno sprejemu in nastanitvi novih mladostnikov, ki potrebujejo pomoč, zagotovljeno. Ob vstopu morajo podpisati izjavo in do nadaljnjega upoštevati pravila, ki jih ni veliko, pravi bivši vodja Kriznega centra v Ljubljani, Nešo Stojanović. Deluje v majhni stanovanjski hiši, ki na prvi pogled ni podobna instituciji, prav tako ne prostori, ki so vsi opremljeni kot dnevni, neformalni prostori. Dejavnosti, ki potekajo čez dan se nanašajo na svetovanje, delo v skupinah, pomoč pri šolanju, urejanju stikov s starši in razgovori z mladostnikom in njegovo matično ali nadomestno družino.

Problem, ki ga Krizni center skuša odpraviti, je povezan z mladimi, ki niso motivirani za spremembe vedenja, navad, življenja in dobesedno živijo na cesti. Tisti, ki so pripravljeni to spremeniti in ponovno zaživeti, so v center sprejeti. Kljub odhodu od doma in namestitvi v Kriznem centru, morajo mladi nadaljevati s šolanjem, prav tako pa si lahko iščejo zaposlitev, če še ne delajo. V letih od 2006 do 2008 se je pojavljalo vse več takih, ki pa si spremembe niso želeli (Pettauer in Stojanović 2008, 304). Podatki so pokazali, da se v Krizni center za mlade v Ljubljani zateče več deklet kot fantov in da jim le-ta predstavlja beg pred nevzdržnimi razmerami doma, zaradi katerih se znajdejo v hudi stiski. Fantje večinoma poskušajo težave rešiti doma, s starši in prijatelji. Povprečna starost mladih v omenjeni ustanovi je petnajst let, kar po besedah vodje centra »/.../ ne pomeni, da imajo ti mladostniki več težav kot drugi, ampak to pomeni samo, da so takrat mladostniki sposobni nekaj naredit glede teh svojih težav oziroma glede stanja v njihovi družini, ki ni ravno takšno kot bi morale biti. /.../«

3.1.1 Rezultati delovanja

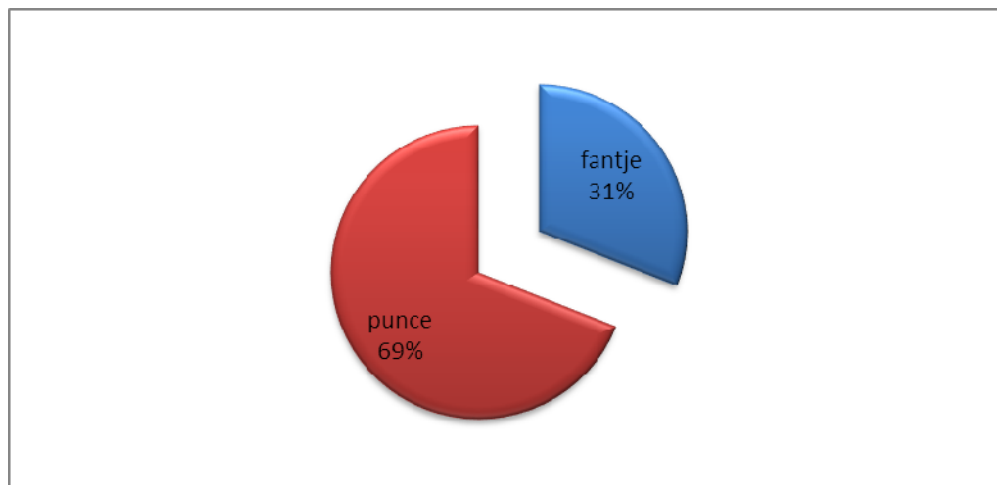
Pregled podatkov je pokazal koliko mladostnikov je v letih med 2007 in 2010 bivalo v ljubljanskem Kriznem centru za mlade, kakšna je njihova spolna in starostna struktura, način prihoda ter kam so po bivanju odšli.

Slika 3.1: Število uporabnikov

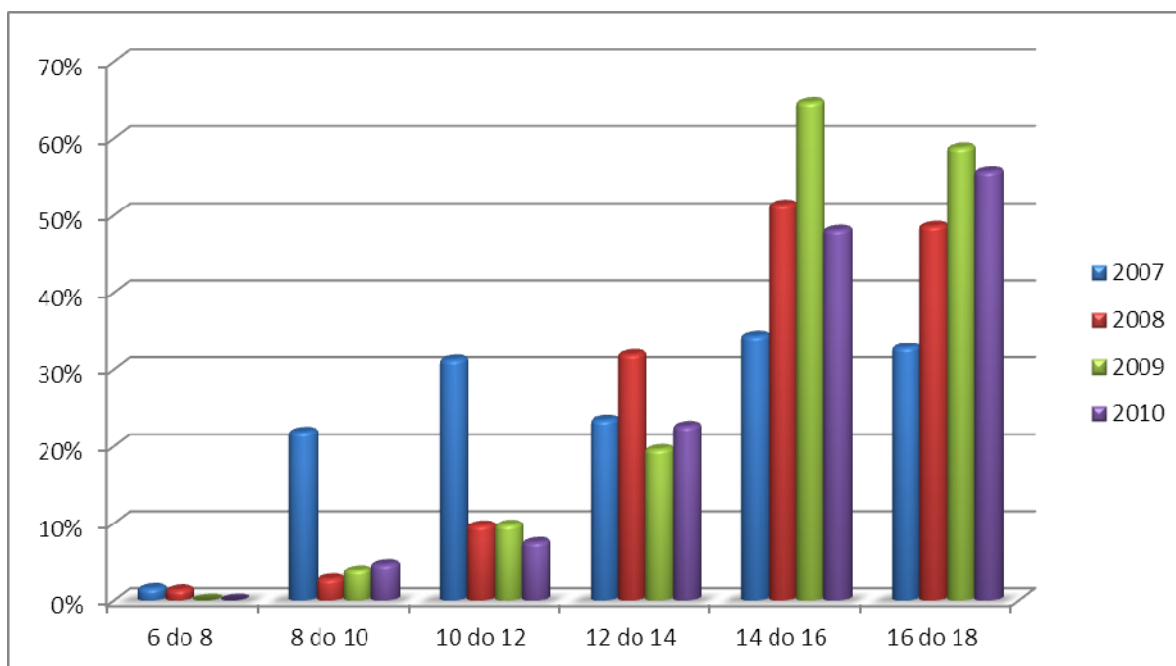
Slika 3.1 kaže na izrazito povečanje števila otrok in mladostnikov v letu 2010. V primerjavi s prejšnjim letom, ko je v Kriznem centru bivalo 51 mladostnikov, se jih je v naslednjem letu za bivanje odločilo 55 več. Razlog za slednje ostaja neznan.

Slika 3.2: Število bivajočih po spolu

Slika 3.2 kaže na dejstvo, da se po pomoč še vedno zateka več punc kot fantov. Razlog za slednje lahko iščemo v različnih vzgojah glede na spol. Od dečkov se pričakuje, da so močni, da imajo stvari pod kontrolo, da skrivajo svoje občutke, ne jokajo ipd., medtem ko od deklic pričakujemo, da so prijazne, občutljive, urejene ipd. Posledično punce tudi lažje spregovorijo o svojih problemih (Ančić 2002, 107–108).

Slika 3.3: Starostna struktura otrok in mladostnikov

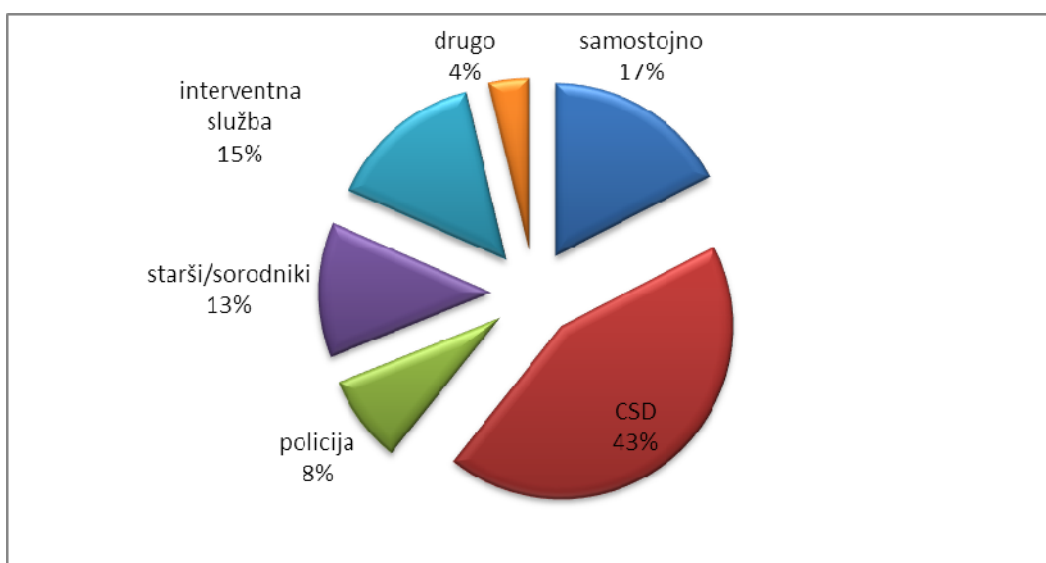
Slika 3.3 prikazuje, da glede na starostno strukturo v zadnjem letu prevladujejo mladostniki med 16. in 18. letom, sledijo mladostniki stari med 14. in 16. letom starosti. V prejšnjih letih so prevladovali mladostniki med 14. in 16. letom. Če povzamemo Stojanovičeve besede, razlog za tak izid tiči v večji sposobnosti mladih, da začnejo reševati probleme.

Radonjič na vprašanje, na kak način ponavadi otroci in mladostniki vstopajo v Krizni center za mlade (v nadaljevanju KCM), odgovarja:

Nekako opazamo, da ostajajo številke podobne, trend je podoben. Glede prihoda v KCM ... od teh sto šestih lani bivajočih v KCM jih je približno polovico, petinpetdeset, napotil CSD. To je ena izmed možnosti. Lahko pridejo sami, lahko jih napoti tretja oseba, to pomeni CSD, šolska svetovalna služba, v nekaj primerih, na žalost, tudi policija. Starši so dolžni po 24-ih urah, če mladostnik pobegne od doma, o tem obvestiti policijo. Policija ga nato identificira, in če mladostnik odklanja vrnitev domov, ga pripelje v KCM. Tako da polovica CSD, dvajset jih je pripeljala interventna služba - za Ljubljano in okolico obstaja organizirana interventna služba socialne varnosti, ki deluje v času izven delovnega časa CSD. Ko so centri zaprti se policija, starši ali kdorkoli lahko obrača na te interventne službe, ki opravljajo te nujne storitve socialnega varstva. Tako da, če se

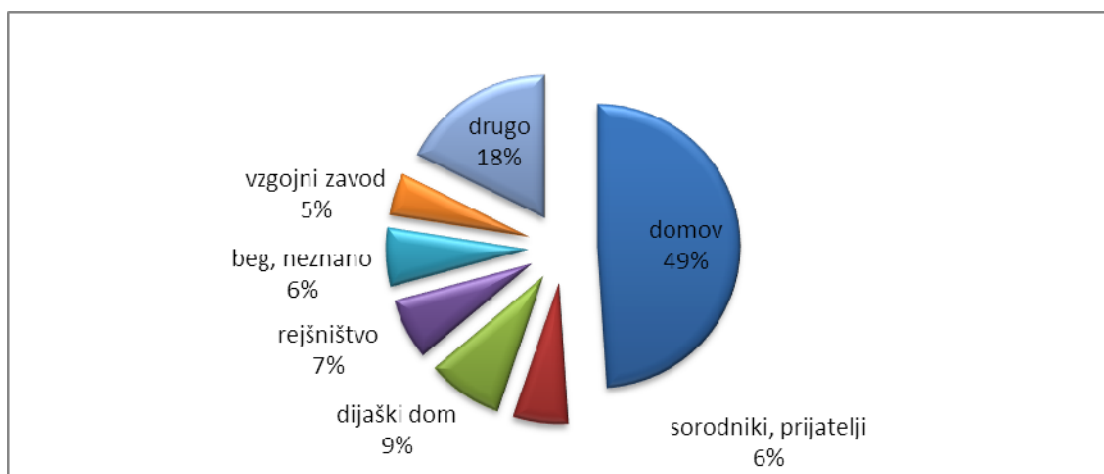
mladostnik zateče na policijo, mora policija - če ne more priti do staršev, če starši nočejo priti, če jih mladostnik ne želi srečati - nujno obvestiti interventno službo, kjer lahko samo starši ali organ socialnega varstva zastopajo mladostnika v postopkih pred uradnimi osebami. Tako da dvajset jih je pripeljala interventna služba, dvanajst so jih napotili starši, dvanajst jih je prišlo tudi samoiniciativno, tri policijska postaja, enega sorodniki, dva svetovalna služba iz šole, enega zagovornica otrokovih pravic.

Slika 3.4: Način prihoda

Iz slike 3.4 je razvidno, da je največ otrok in mladostnikov, kar 43%, v Krizni center nameščenih preko centrov za socialno delo, s 17% sledi samostojen prihod, nekaj manj jih napoti interventna služba, teh je 15%. Najmanj otrok je v Krizni center prišlo s pomočjo staršev ali sorodnikov ter policije.

Slika 3.5: Rešitev kriznih situacij

Slika 3.5 kaže, da največ otrok še vedno odide domov, kar tudi je primarni cilj in tendenca delovanja Kriznega centra. Dijaški dom je bil najustreznejša rešitev za 9% otrok in mladostnikov, rejništvo pa za 7%. 5% jih je odšlo v vzgojni zavod.

Vedno več pa je tudi mladih, ki v Kriznem centru ne sprejmejo nobene oblike pomoči, kar bi lahko pripisali družbeni preobrazbi in velikim premikom na področju razvoja in zadovoljevanja potreb mladih (Ule v Stojanović in Pettaver 2008, 304). In verjetno se taki mladostniki vrnejo na cesto oz. pobegnejo neznano kam. Število teh žal narašča.

3.1.2 Promocija Kriznega centra za mlade

Na vprašanje, ali so mladi dovolj dobro obveščeni o obstoju in storitvah Kriznega centra, Radonjič odgovarja:

Ja, menim, da so. Če ne bi bili, bi to opazili na naših statistikah. Smo vladna ustanova, financirani smo iz proračuna Republike Slovenije, tako da nekih dodatnih dejavnosti v smislu pridobivanja sredstev, donatorjev, tega ne izvajamo. Izvajamo pa s časa na čas, nekajkrat na leto, akcije povezane z našo prepoznavnostjo. Ves čas oglašujemo v medijih, v dnevnem časopisju, pojavljamo se v radijskih, televizijskih oddajah, poleg tega pa s časa na čas, kot sem rekel, organiziramo te promocijske akcije, gremo po šolah, osnovnih, srednjih in predstavljamo KCM. Predstavljamo ga tudi po Centrih za socialno

delo, strokovnih združenjih, kjer se srečujejo inštitucije s katerimi imamo največ opravka in predstavimo naše delo. Predstavimo ga tudi policistom. Skrbimo torej za to, da smo prepoznavni v prostoru. Mislim, da so tudi mladostniki čisto dovolj obveščeni o obstoju in delovanju KCM.

In dobra promocija postavlja dobre rezultate. Radonjič dodaja: »/.../ Menim, da je KCM uspešen, ker drugače bi nas že zdavnaj ukinili.« Poleg varstva otrok in mladostnikov z možnostjo kratkotrajne namestitve, dejavnost Kriznega centra za mlade zajema še enodnevne obravnave, informiranje in svetovanje po telefonu ter sodelovanje z institucijami (Poročilo o delu Kriznega centra za mlade za leto 2010). Prav tako Krizni center tesno sodeluje s prostovoljci, medtem ko na Islandiji tovrstna dejavnost ni tako razširjena.

V Kriznem centru za mlade večina prostovoljcev pride preko Slovenske filantropije, združenja za promocijo prostovoljstva. Na vprašanje, kolikšna je baza prostovoljcev in kakšno je pravzaprav njihovo delo, Radonjič odgovarja:

Ja ta baza prostovoljcev ... eni prihajajo, drugi odhajajo, vedno se jih giblje med pet in deset. Ena naših sodelavk dela z njimi bolj intenzivno, mesečno imajo tudi intervizijska srečanja. Njihovo delo z mladostniki je v prvi vrsti preživljanje prostega časa, potem spremstvo mladostnikov k zdravniku, urejanju osebne izkaznice, če se nekdo gre, če ni ravno iz Ljubljane, pogovarjati za kakšno službo. Potem spremstvo v šolo pri najmlajših. Moram reči, da zelo dobro sodelujemo s prostovoljci in kot je že iz teorije znano, nekatere informacije ti lahko pridobiš med uradnimi razgovori z mladostnikom. S starši organiziramo sestaneke, tukaj se usedemo in se pogovarjamo. Več, za mladostnike neprijetnih vsebin, pa lahko pridobiš med nekim neformalnim druženjem, kar izvajajo prostovoljci. Tako da nam velikokrat prostovoljci posredujejo take informacije, ki nas nekako usmerjajo. Zelo je torej koristno to, kar med neformalnim druženjem mladostniki povejo prostovoljcem.

Poleg naštetega prostovoljci mladostnikom nudijo še učno pomoč ter delo, ki je vezano na preživljanje prostega časa v naravi, v kulturnih ustanovah ter na športnih objektih (Poročilo o delu Kriznega centra za mlade za leto 2010).

3.1.3 Delo z družino

Najučinkovitejša metoda pomoči otroku je, da se pomaga njegovim staršem, kar poudarja tudi Veličeva: »Brez dela z družino sploh nima smisla delati z otroki. Tudi, če mladostnik spremeni svoje vedenje, če najde neke pozitivne vzorce ali pa če uspe rešiti kakšno težavo, če se torej v domači situaciji nič ni spremenilo je tako, kot bi »delal proti vetru. /.../« In tudi v Kriznem centru je sodelovanje z družino, s starši in otrokom zelo pomembno in, kot pravi Radonjič, tudi eden izmed prvih ukrepov po prihodu mladostnika:

Mladostnik, ki pride v KCM ... po prihodu v KCM mi opravimo razgovor z mladostnikom, v 24-ih urah smo dolžni obvestiti starše in tudi njih povabiti na razgovor. Mi to storimo, če je to izvedljivo, če ni ravno sredi noči in če niso starši ne vem kje, takoj po prihodu mladostnika. Pokličemo starše, jih povabimo na razgovor in šele po razgovoru z mladostnikom in skupnem razgovoru s starši, se odločimo glede sprejema. In če pride do sprejema, potem ima mladostnik na voljo 21 dni bivanja v KCM, ki so namenjeni temu, da se poišče ena dolgoročnejša rešitev. /.../

Toda primarni cilj Kriznega centra je vrnitev otroka v domače okolje: »/.../ Ko pride mladostnik v KCM, mi preverjamo najprej možnost vrnitve domov. To je tista prva opcija, ki se jo preveri. Seveda ob tem, da dosežemo dogovore, da se nekatere stvari doma spremenijo, ker če bi bilo doma vse tako kot mora biti, potem se niti ne bi srečali. /.../« Tudi na Islandiji imajo enake cilje: »Otroka vedno znova in znova poskušaš vrniti biološkemu staršem. Poskušaš vse do njegovega 18. leta, /.../« je povedal Hauksson. V nadaljevanju predstavljam center na Islandiji, ki pomaga otrokom in mladostnikom v stiski. Podrobneje bom predstavila njegovo delovanje ter glavne probleme, ki pestijo tamkajšnje mladostnike.

3.2 Vladna agencija za zaščito otrok v Reykjaviku, Islandija

Agencija za zaščito otrok je del Ministrstva za socialne zadeve in Nacionalnega sveta za zaščito otrok. Ustanove, ki jih vodi, so:

- Hiša za spolno zlorabljene otroke,
- MST (programi multisistemske terapije),
- Stuðlar,
- Stanovanjski zdravstveni domovi.

Stuðlar je nameščen v glavnem mestu Reykjavik, medtem ko se ostale tri ustanove nahajajo izven mesta. Pred leti je bilo teh devet, danes se je njihova količina zmanjšala predvsem zaradi spremembe v družbi in posledično manjše količine institucionalnega dela.

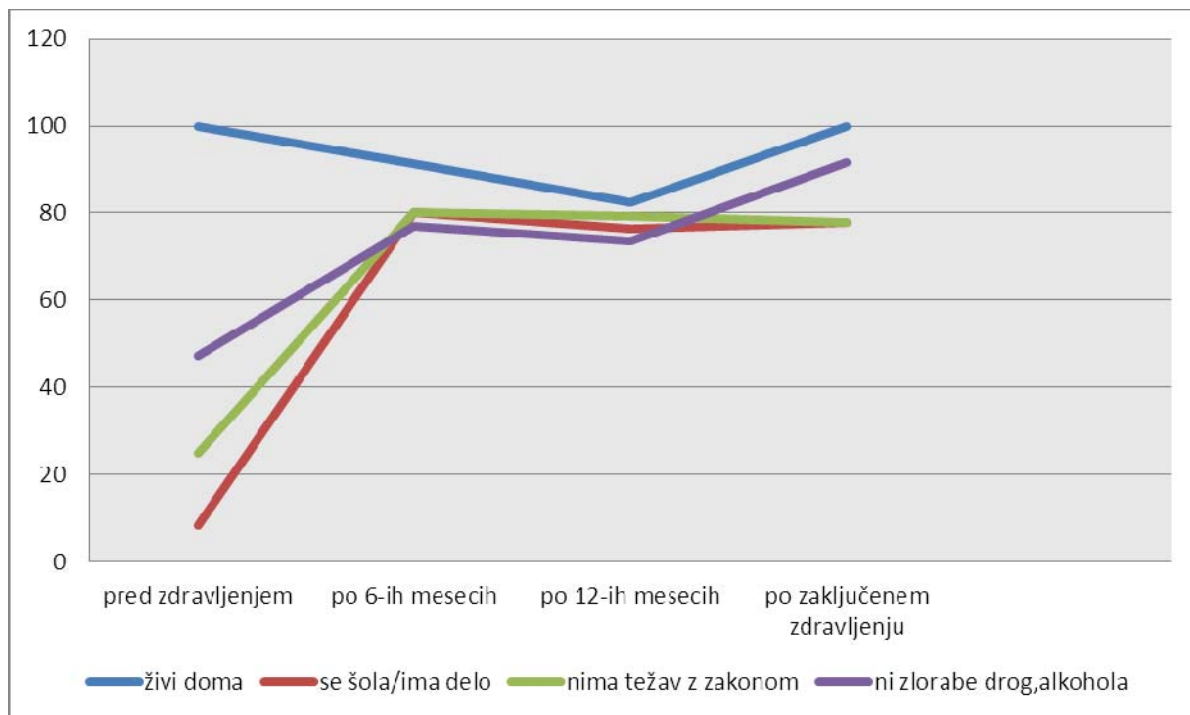
Slika 3.6: Organizacija službe za zaščito otrok na Islandiji:

(Vir: Agencija za zaščito otrok, Reykjavik)

Sicer pa Agencija deluje na dveh področjih. Prvo področje je namenjeno obravnavi in rejništvu, drugo pa svetovanju. Sprejema se otroke in mladostnike, mlajše od 18 let. Po besedah Hauksson-a, tamkajšnjega psihologa in vodje prvega oddelka, je najučinkovitejša metoda t.i. multisistemska terapija (v nadaljevanju MST), ki poteka v otrokovem domačem okolju. Družinam, ki z omenjeno terapijo ne uspe rešiti težav, se morajo obrniti k institucionalnim metodam.

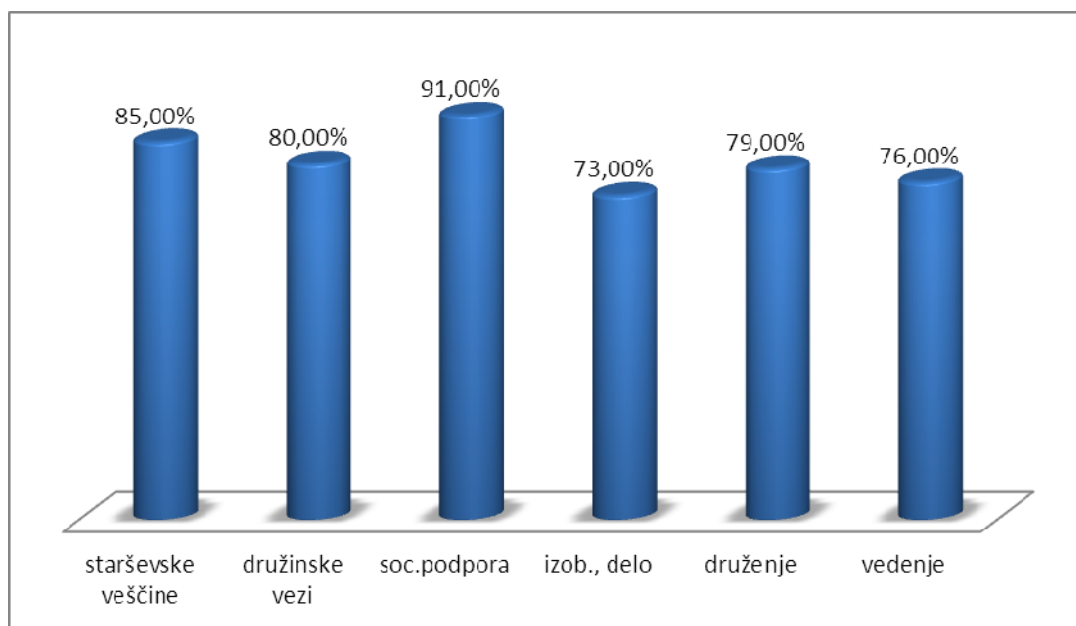
Slika 3.7: Uspešnost delovanja MST od novembra 2008 do februarja 2011

Spremljanje 36-ih mladostnikov, obravnavanih s pomočjo multististemske terapije je pokazalo, da je tovrstna obravnava zelo uspešna, kar je razvidno iz slike 3.7. Od vseh mladostnikov, ki živijo doma, se jih 69,5% več izobražuje kot pred obravnavo, 52,8% več jih nima težave z zakonom, 44,5% več jih ne zlorablja drog ali alkohola in 66,7% več ni več fizično nasilnih.

Hauksson glede omenjene terapije pravi: »/.../ Gledano za celotno družino, je tovrstna terapija učinkovitejša. Toda na starših je, da se čim bolj potrudijo, pomagamo jim z različnimi motivacijskimi metodami.« Za družine z visoko stopnjo tveganja se je ta terapija izkazala kot učinkovita komponenta strategije, saj družinam pomaga razviti medosebne spretnosti, izboljšati komunikacijo, družinsko dinamiko in medosebno vedenje. Prav tako pomaga izboljšati dojemanje drug drugega, zmanjšati negativno vedenje ter zmanjšati neprimerno starševsko kontrolo nad otrokom (World youth report, 171). V nadaljevanju je prikazan instrumentalni izid obravnave s tovrstno terapijo.

Slika 3.8: Instrumentalni izid obravnave z MST-jem na podlagi štirinajstih družin v letu 2009

Slika 3.8 prikazuje, da je 85% staršev izboljšalo starševske veščine, 80% družin je izboljšalo družinske vezi, v 91% družin se je izboljšala mreža neformalnih socialnih podpor v skupnosti, 73% mladine je uspešne pri izobraževanju oz. delu, 79% mladih se druži z neproblematičnimi vrstniki in se ukvarja z aktivnostmi ter pri 76% mladih je videti pozitivne spremembe v vedenju.

Za razliko od Kriznega centra za mlade, lahko otrok v te institucije pride le preko socialnega varstva. Hauksson pravi: »/.../ Je nekoliko težaven postopek. V zakonu obstaja zapis, ki prepoveduje večje posege, kot so potrebni, kar pomeni, da ko sprejmemo prošnje za institucionalno namestitvev, moramo najprej pregledati vso dokumentacijo in preučiti, ali so drugi za otroka storili res že vse.« Je pa prav tako kot v Kriznem centru prvi cilj institucije vrnitev otroka domov. Obstajajo tudi primeri, ko to ni mogoče. Hauksson pravi, da se takšne družine morajo zato zateči v druge institucije: »/.../ Družinam, ki to ne uspe, se morajo usmeriti k institucionalnim metodam. In ker imamo danes manj tovrstnih institucij obravnavamo le najhujše primere kar pomeni, da se ukvarjamo z bolj težavnimi otroki in ponekod tudi s težavnejšimi starši. Včasih se po končanih obravnavah, po maksimalno desetih mesecih, otrok zaradi slabih razmer v družini ne more vrniti tja, zato gre v rejništvo za eno do dve leti.« Zanimalo me je, kaj se zgodi po dveh letih: »/.../ Zakon o varstvu otrok dovoljuje trajno rejništvo toda le v primeru, ko je otrok mlajši, star tri ali štiri leta. Toda ko imaš mladostnika ali otroka starega deset ali

enajst let, je rejništvo časovno omejeno. Zakon pravi eno leto. In po preteku enega leta moramo ponovno oceniti njegovo stanje. Ponovno ga lahko damo v rejništvo za maksimalno dodatno leto. In potem ga ponovno vedno znova poskušamo vrniti družini, kar je vedno naš cilj. /.../«

3.2.1 Glavni problemi mladih

Na vprašanje, ali so slabi odnosi v družini najpogostejši krivec stiske pri mladih, Hauksson odgovarja:

Podrobnih raziskav na to temo nimamo, MST je edini (t.j. ustanova s programi multisistemske terapije), ki ima nekaj statistike, ki pravi, da če obstaja v družini nekaj, kar potisne otroka ven, potem obstaja več možnosti za vedenjske težave. In če temu dodamo probleme v šoli in slabo družbo, če obstajajo vsaj ti trije dejavniki, potem je možnost zlorabe drog ipd. zelo velika. Cilj obravnav je narediti močnejši dom ter učinkovitejše metode staršev. Ni nujno, da imajo vsi ti mladostniki slabe starše in ni nujno, da prihajajo iz nižjega družbenega razreda. Veliko otrok pač ima težave, kot je na primer hiperaktivnost ipd. in veliko otrok ima starše z neskladnimi slogi starševstva; danes je dovoljeno vse, jutri nič, ali imajo veliko kontrole, ali nič, slaba dejanja imajo posledice, drugi dan jih nimajo. In ravno to je lahko tudi del velikega problema.

Kot glavne probleme tamkajšnjih mladostnikov je naštel hiperaktivnost, pomanjkanje pozornosti, trpinčenje, zlorabe, probleme s starši ipd.:

Velika večina jih trpi za pomanjkanjem pozornosti in hiperaktivnostjo in večina jih je že bila deležna pomoči v šolskem sistemu in/ali psihiatriji za otroke in mladostnike. Ker to ni zadoščalo, je njihovo stanje postalo resnejše in tako so pristali v eni izmed naših ustanov. Veliko jih trpi za osebnostno motnjo, kar pa nam nič ne pove o razlogih, ki so do tega pripeljali. Nekateri so bili trpinčeni, zlorabljeni kot otroci ali mladostniki, ki posledično razvijejo anksioznost in depresijo. Drugi razvijejo antisocialen odnos, lahko ga poberejo od staršev, vrstnikov ali pa ga razvijejo zaradi kakšnih drugih razlogov. V povprečju imajo nižji IQ in imajo mešanico različnih rizičnih dejavnikov. Možno je tudi, da imajo probleme starši, psihične probleme, probleme z drogo ipd., kar karakterizira otroke, ki nato pridejo k nam. Veliko jih ima učne težave in posledično probleme v šoli.

Poleg omenjenih težav omenja še vedenjske težave ter težave z drogo - legalno in ilegalno: »Poleg drog, ki sem jih prej omenil, pa imamo tudi velike probleme z legalnimi drogami kot so zdravila. Otroci jim vzamejo staršem ali pa zlorablajo svoja. Pred kratkim je bilo v medijih, da smo prvi v Evropi v predpisovanju Ritalin-a otrokom. In veliko tega zdravila je zlorabljenega.« Hallgrímsdóttir-jeva še dodaja:

Veliko otrok nima prijateljev in se zato počuti izolirane, osamljene. Veliko preveč časa porabijo za računalnikom. Ko pridejo iz šole se ne učijo ampak sedejo za računalnik za osem ur, grejo spat, ponovno šola, računalnik itd. In če imajo prijatelje, potem se z njimi pogovarjajo preko Messenger-ja ali Facebook-a. Toda to ni prava interakcija in to se mi zdi zelo velik problem. /.../ Torej izolacija in zloraba drog sta dva glavna problema mladostnikov tukaj. Problem so tudi t.i. skrivna leta, to je med 16. in 18. letom starosti. Otrok s 16. letom zaključi šolanje, nadaljnje šolanje ni obvezno in ogromno otrok se zanj tudi ne odloči. Ti dve leti ne počnejo ničesar, zato sta to leti nekakšne praznine. In tako ne dobijo dela in ne počnejo ničesar, kar vodi v depresijo.

Kot najboljši način pomoči tem otrokom Hauksson, podobno kot Veličeva, poudarja: »/.../ Najboljši način kako pomagati tem otrokom, je pomagati njihovim staršem.«

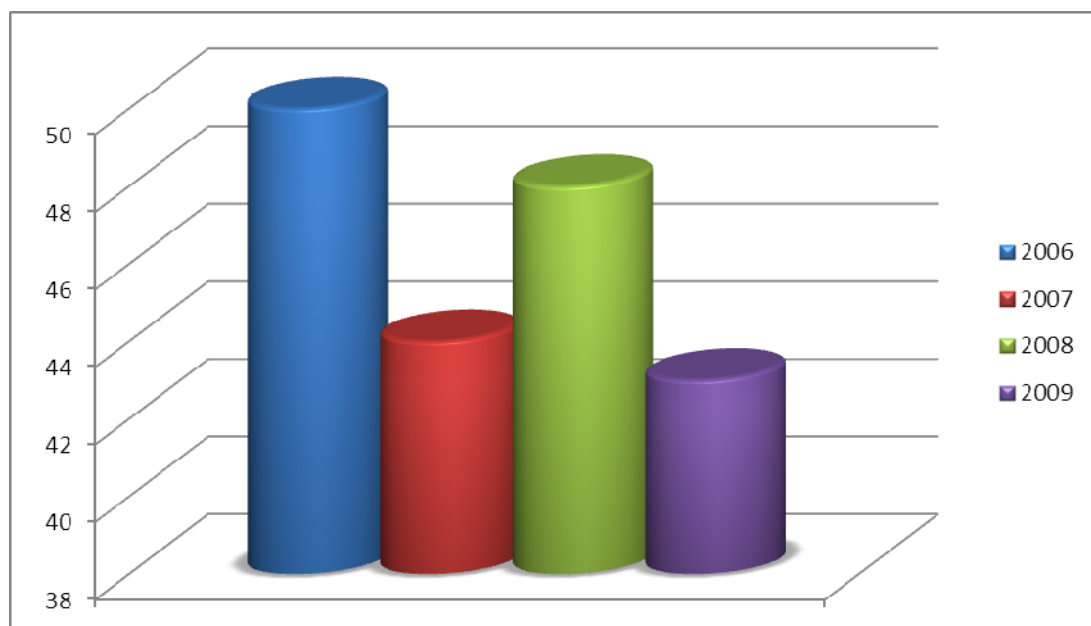
3.2.2 Stuðlar

Kriznemu centru za mlade se po delovanju najbolj približa ustanova Stuðlar, zato bom na naslednjih straneh predstavila njegove rezultate delovanja in jih primerjala z rezultati delovanja Kriznega centra.

Državni center za obravnavo adolescentov - Stuðlar ima osem mest na oddelku ocenjevanja in obravnave, kjer lahko mladostnik ostane do osem tednov ter pet mest na urgentnem oddelku, kjer lahko otrok ostane do maksimalno dva tedna, povprečje je pet dni. Namen slednjega je, v prvi vrsti, prebuditi čustveno ravnotežje otroka s tem, da mu zagotovijo zavetje, hrano, zabavo in interakcijo z odraslimi. Otroke spodbujajo, da prenehajo s tveganji, kriminalom ipd., medtem ko so na prvem oddelku usmerjeni predvsem v spremembo vedenja. Izvajajo tako individualne kot tudi skupinske terapije ter se osredotočajo na glavne dejavnike tveganja kot so šola, vrstniki,

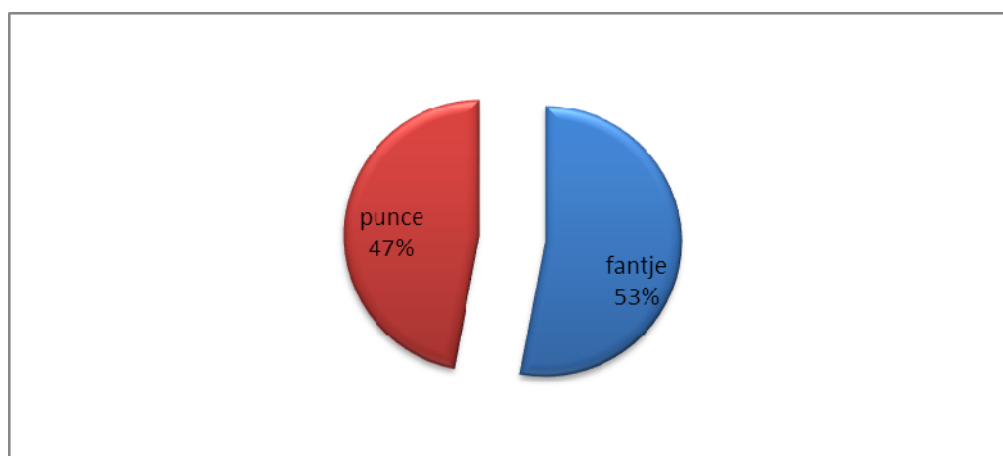
kazniva dejanja, droge, upravljanje z agresijo itd. Glede na slednje poteka t.i. trening nadomestitve agresije, katerega je vodila tudi Hallgrímsdóttir-jeva. O njem je povedala: »/.../ Pomeni 12-tedenski trening. Otrok pride sem trikrat na teden kjer se sooča z agresijo, jezo, družbenimi spretnostmi in moralnostjo. /.../« Prav tako se na centru osredotočajo na delo z družino, zato imajo enkrat do dvakrat tedensko sestanke s starši (<http://bvs.is/files/file920.pdf>). Z rezultati delovanja se bom osredotočila na oddelek, kjer se ukvarjajo s spremembo vedenja, saj se po delovanju nekoliko bolj približa Kriznemu centru za mlade.

Slika 3.9: Število uporabnikov

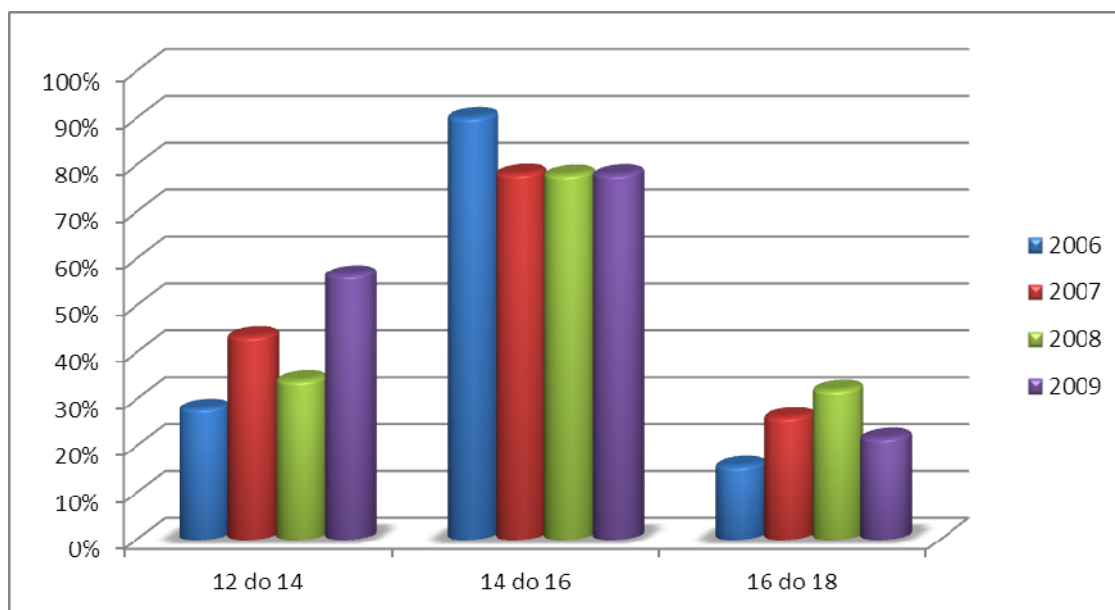
Slika 3.9 prikazuje nihanje glede uporabe oddelka, vendar so vmesni poskoki zanemarljivi, saj gre zgolj za štiri do šest uporabnikov več, ki so se letno zatekli po pomoč. Sicer pa je v obdobju od leta 2007 do 2009 moč zabeležiti 27% več uporabnikov Kriznega centra za mlade kot oddelka na Stuðlar-ju. Slednje bi lahko pripisali lažji dostopnosti za vstop v Krizni center.

Slika 3.10: Število bivajočih po spolu

Slika 3.10 prikazuje število obravnavancev glede na spol. Razlika je majhna in nima signifikantnega pomena, kar pa, kot že rečeno, ne moremo reči za uporabnike Kriznega centra za mlade.

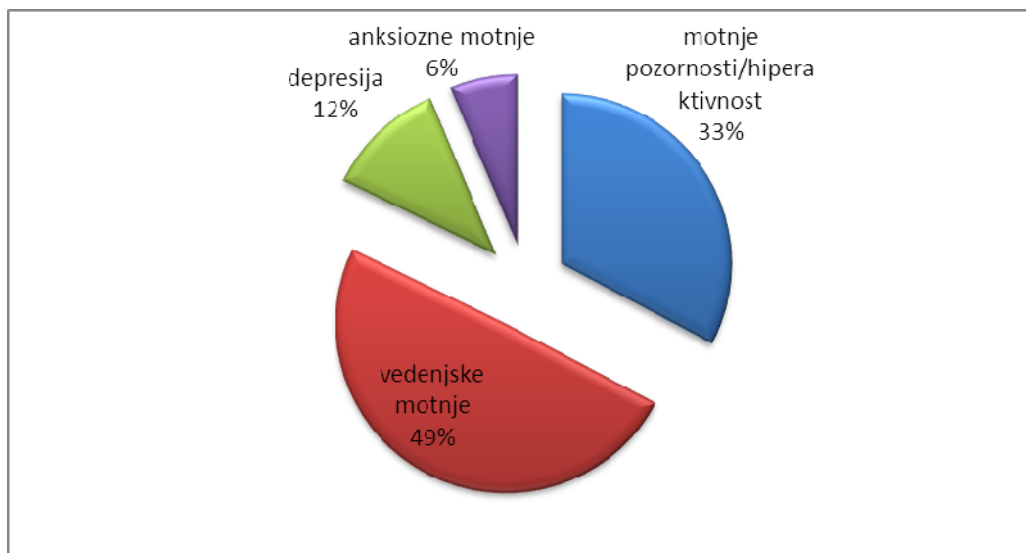
Slika 3.11: Starostna struktura otrok in mladostnikov

Število otrok in mladostnikov, ki so v centru na oddelku obravnave bivali med leti 2006 in 2009 je bilo 193. Iz slike 3.11 je razvidno, da so glede na starostno strukturo prevladovali mladostniki

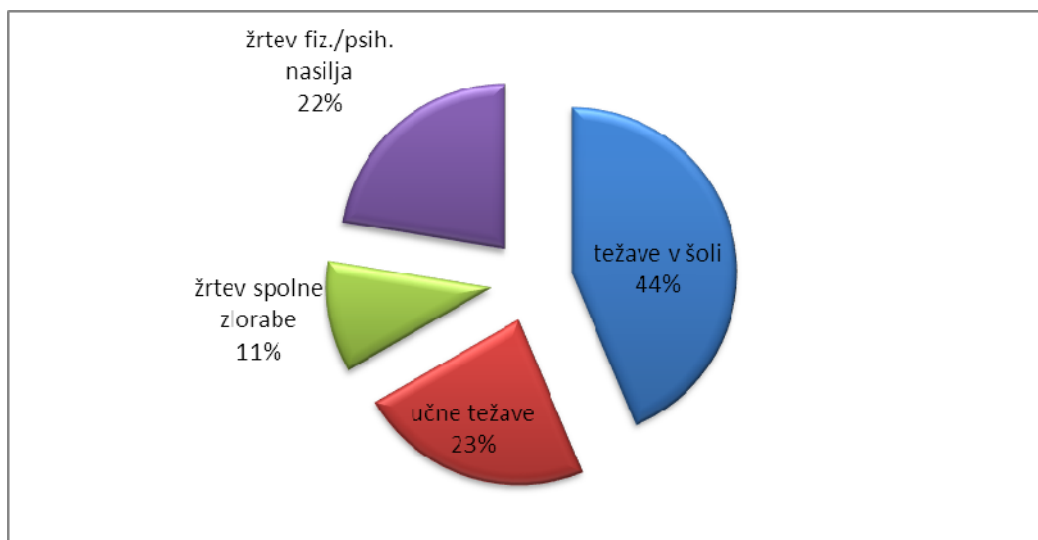
med 14. in 16. letom starosti, kar sovпада s podatki iz Poročila o delu Kriznega centra za mlade za leto 2009.

Slika 3.12: Glavni problemi otrok in mladostnikov

Iz slike 3.12 je razvidno, da ima največ obravnavanih otrok in mladostnikov vedenjske motnje, katerim sledijo motnje pozornosti, depresija ter anksiozne motnje.

Slika 3.13: Najpogostejši vzroki prihoda

Iz slike 3.13 je razvidno, da ima največ obravnavanih mladostnikov težave v šoli, teh je kar 44%, s 23% sledijo učne težave, 22% obravnavancev je žrtev fizičnega in/ali psihičnega nasilja, 11%

jih je žrtev spolnih zlorab. Za Krizni center za mlade iz Ljubljane nimamo procentualnih zapisov problemov, ki jih imajo mladostniki, vendar so, po besedah Radonjiča, na prvem mestu fizične oz. psihične zlorabe.

4 SKLEP

Biti mlad pri nas ali v tujini ni tako zelo drugače. Imamo podobne probleme, podobne interese in podobne želje. Znano je, da vse več mladih obtiči v t.i. LAT fazi (»living apart together«), kjer jim je preživetje nekoliko olajšano, saj so ekonomsko še vedno odvisni od staršev, medtem ko se socialno in kulturno osamosvojijo. Marsikdo bi se strinjal, da v tem primeru ne gre za to, da bi se imeli tako zelo radi, starši in otroci namreč, pač pa je takšna rešitev za mlade najugodnejša. In kljub spremenjenim razmerjem med starši in otroki (zaradi težnje po čustveni in podporni družini) obstajajo družine, ki zaradi svoje destruktivnosti silijo otroka v stisko. Kljub temu na prvo raziskovalno vprašanje, ki pravi, ali je družina, v kateri prevladujejo neurejeni odnosi, kot so nasilje, alkohol, droge ipd. kriva za stisko pri mladih, ni mogoče v celoti odgovoriti pritrdilno. Sicer so slabi odnosi glavni krivec, vendar pa le eden izmed dejavnikov, ki pahnejo mladostnika v stisko. Med pomembnejše še sodijo problemi v šoli ter slaba družba, na Islandiji so dodaten problem odvisnosti od računalnika. Mladostnike dodatno zmedejo razna pričakovanja, ki jih do njih goji družba. Zaradi prevelikih pritiskov in pričakovanj lahko zdrsnejo v depresijo, katera je še zlasti velik problem na Islandiji in pesti mlade predvsem med 16. in 18. letom starosti.

Ko se otroci in mladostniki znajdejo v stiski, se po pomoč lahko zatečejo v različne institucije. Ena redno obiskanih pri nas je Krizni center za mlade v Ljubljani, kamor se na letni ravni zateče tudi več kot sto mladih (po podatkih Poročila o delu Kriznega centra za mlade za leto 2010). Po maksimalno 21-dnevnem bivanju se jih še vedno skoraj polovica vrne domov. Po teh podatkih bi lahko sklepali, da omenjeni Krizni center za mlade pomaga mladostnikom in njihovim družinam do te mere, da so temeljne družinske vrednote ponovno vzpostavljene. Pri drugem raziskovalnem vprašanju bi tako lahko rekli, da Krizni center za mlade izboljša družinske odnose ter posledično omili mladostnikovo stisko v vsaj polovici primerov, kar je dokaj dober rezultat. Po mojem mnenju svojo funkcijo opravlja dobro, s čimer je postal nepogrešljiv del naše družbe, saj daje mladostnikom drugo priložnost za vzpostavitev kvalitetnega življenja. Na tem mestu bi bilo zanimivo opraviti intervju tudi s katerim od uporabnikov Kriznega centra, vendar sem zadevo namerno opustila zaradi že tako težke situacije, v kateri se nahajajo.

Kljub vsemu pa je še vedno veliko takih mladostnikov, ki pomoč Kriznega centra zavračajo, po drugi strani pa tudi nekateri starši niso pripravljeni spremeniti svojega vedenja. Takšni

mladostniki odidejo v dijaški dom, rejništvo, vzgojni zavod ipd. Problemi, ki spremljajo mladostnike in so navedeni kot glavni razlogi za vstop v Krizni center, so psihično ali fizično nasilje staršev nad otroki, zloraba drog, sumi spolnih zlorab ter samomorilnost. Tako ali drugače zlorabljeni mladostniki imajo močno ogroženo samospoštovanje in vprašanje časa je, kdaj si v celoti ali vsaj deloma opomorejo. Poleg naštetega islandsko letno poročilo ter vodja Agencije za zaščito otrok omenjata kot najpogostejši prihod mladostnikov v Stuðlar težave v šoli, učne težave, motnje pozornosti, depresijo ter anksiozne motnje. Problemi slovenskih mladostnikov potemtakem večinoma sovpadajo s problemi, ki jih imajo mladostniki na Islandiji. Vendar kljub temu ne gre prezreti dejstva, da se islandska mladina spopada s hujšimi težavami. Zakaj je temu tako?

Slednje lahko zaključim s Hauksson-ovo pripombo, zakaj na Islandiji nimajo podobnih kriznih centrov za mlade: »Verjetno tukaj tega ne potrebujemo. Mladi nimajo takšnih težav in zato tudi po takih centrih ni potrebe.« Edini »krizni centri« se odvijajo bolj na šolski ravni, kjer so otroku vedno na voljo medicinske sestre ali šolski psiholog. Tukaj ne gre prezreti dejstva, da so verjetno ravno zaradi pomanjkanja t.i. kriznih centrov na Islandiji stiske otrok toliko večje. Glede na to, da se Agencija, po besedah Haukssona, ukvarja »/.../ z bolj težavnimi otroki, /.../« lahko verjamemo, da so oblike pomoči mladim v Sloveniji veliko bolj dostopne in veliko bolj učinkovite, saj potemtakem pri mladostnikih preprečujejo hujše oblike stisk.

Če sklenem, je mladost danes veliko težja kot je bila nekoč. Posledica je povečanje števila strokovnjakov, zatočišč, institucij in nenazadnje internetnih oblik pomoči, ki krizno situacijo današnje mladine nekoliko ublažijo. Glede vprašanja ali se bo stanje v prihodnosti izboljšalo pa ostajamo skeptični, saj ne obstaja ničesar oprijemljivega, kar bi dokazovalo nasprotno.

5 LITERATURA

Aleksandra - zavod za pomoč in svetovanje družini. 2011. Dostopno prek: <http://www.aleksandra-zavod.si/labirinti.html> (1. julij 2011).

Ambrož, Barbara. 2011. *Komunikacija v družini*. Dostopno prek: <http://zs-iskrica.si/mambo/content/view/37/49/> (9. maj 2010).

Ančič, Klavdija. 2002. *Nasilje – nenasilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Agencija za zaščito otrok Reykjavik. 2010. *Letno poročilo 2008–2009*. Dostopno prek: <http://bvs.is/files/file920.pdf> (20. julij 2011).

Capuzzi, David in Douglas Gross. 2000. *Youth at risk: a prevention resource for counselors, teachers, and parents*. Alexandria, VA: American Counseling Association.

Čaćinovič Vogrinčič. 2000. Socialno delo z otroki in mladoletniki med pomočjo in prisilo. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 77–87. Ljubljana: Bonex.

Čepin Čander, Maja. 2005. Današnji mladi so ustvarjalnost zamenjali za varnost. *Dnevnik*, 32–33 (27. avgust).

Filipčič, Katja. 2002. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.

Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Schwarz.

Hallgrímsdóttir, Erla S. 2011. Intervju z avtorico. Reykjavik, 16. marec.

Hauksson, Halldór. 2011. Intervju z avtorico. Reykjavik, 14. februar.

Herman, Eva. 2010. *Princip Noetove barke: Zakaj moramo rešiti družino?* Maribor: Univerzitetna knjižnica Maribor.

Juul, Jasper. 2008. *Kompetentni otrok*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Krizni center za mlade Ljubljana. 2007. *Poročilo o delu Kriznega centra za mlade za leto 2007*. Ljubljana: Interno gradivo.

--- 2008. *Poročilo o delu Kriznega centra za mlade za leto 2007*. Ljubljana. Interno gradivo.

--- 2009. *Poročilo o delu Kriznega centra za mlade za leto 2007*. Ljubljana. Interno gradivo.

--- 2010. *Poročilo o delu Kriznega centra za mlade za leto 2007*. Ljubljana. Interno gradivo.

Kuzmanič Korva, Darja. 2005. Socialni servisi za otroke, mladostnike in družine. V *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*, ur. Andreja Černak-Meglič, 205–220. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Maribor: Aristej.

Pettauer, Mojca in Nešo Stojanović. 2008. Pravica do strokovne obravnave v Kriznem centru za mlade. *Socialno delo* 47 (3–6): 303–307.

Radonjič, Perica. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 26. april.

Rener, Tanja. 1996. Mladina in družina. V *Predah za študentsko mladino*, ur. Blanka Tivadar, 119–150. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

---, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Koper: Annales.

Tomori, Martina. 2000. Psihosocialni dejavniki pri mladostniškem prestopništvu. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 89–110. Ljubljana: Bonex.

Trbanc, Martina. 2005. Zaposlovanje in brezposelnost mladih. V *Otroci in mladina v prehodni družbi*, ur. Andreja Černak-Meglič. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.

Ule, Mirjana. 2000. Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*, ur. Alenka Šelih, 11–30. Ljubljana: Bonex.

--- 2005. *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2008. *Za vedno mladi?: socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

---, Tanja Rener, Metka Mencin Čeplak, Blanka Tivadar. 2000. *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor: Aristej.

Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Velič, Irena. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 19. april.

Priloga A: Intervju z vodjo Kriznega centra za mlade v Ljubljani, g. Perico Radonjičem

Kako uspešen bi rekli, da je Krizni center za mlade v Ljubljani, na splošno?

Vsako leto naredimo poročilo o našem delu ob koncu leta in tudi vmesno poročilo po šestih mesecih, tako da približno se gibljemo tam ... v lanskem letu mislim, da je bilo 108 mladostnikov bivajočih v Kriznem centru za mlade (v nadaljevanju KCM), poleg tega opravljamo še enodnevne obravnave, to pomeni mladostniki se zatečejo v KCM, opravim razgovor z njimi, z njihovimi starši in po tem se odločijo za bivanje v KCM, ki je na prostovoljni osnovi. Izvajamo še storitev svetovanja po telefonu, anonimni telefon ... menim, da je KCM uspešen, ker drugače bi nas že zdavnaj ukinili.

Ali menite, da so mladi dovolj dobro obveščeni o obstoju in storitvah Kriznega centra za mlade?

Menim, da so. Če ne bi bili, bi to opazili na naših statistikah. Smo vladna ustanova, financirani smo iz proračuna Republike Slovenije, tako da nekih dodatnih dejavnosti v smislu pridobivanja sredstev, donatorjev, tega ne izvajamo. Izvajamo pa s časa na čas, nekajkrat na leto, akcije povezane z našo prepoznavnostjo. Ves čas oglašujemo v medijih, v dnevnem časopisju, pojavljamo se v radijskih in televizijskih oddajah, poleg tega pa, kot sem rekel, organiziramo te promocijske akcije, gremo po šolah in predstavljamo krizni center. Predstavljamo ga tudi po Centrih za socialno delo (v nadaljevanju CSD), strokovnih združenjih, kjer se srečujejo inštitucije s katerimi imamo največ opravka in predstavimo naše delo. Predstavimo ga tudi policistom. Skrbimo torej za to, da smo prepoznavni v prostoru. Mislim, da so tudi mladostniki dovolj obveščeni o njegovem obstoju in delovanju.

Ali mladostnike v center večinoma napotijo učitelji, prijatelji, kdo drug ali pridejo sami?

Nekako opazamo, da ostajajo številke podobne, trend je podoben. Glede prihoda v KCM ... od teh 106-ih lani bivajočih v KCM jih je približno polovico, 55, napotil CSD. To je ena izmed možnosti. Lahko pridejo sami, lahko jih napoti tretja oseba, to pomeni CSD, šolska svetovalna služba, v nekaj primerih, na žalost, tudi policija. Starši so dolžni po 24-ih urah, če mladostnik pobegne od doma, o tem obvestiti policijo in oni, ki jih identificirajo, če mladostnik odklanja vrnitev domov, jih pripeljejo v KCM. Tako da polovica CSD, 20 jih je pripeljala interventna

služba - za Ljubljano in okolico obstaja organizirana interventna služba socialne varnosti, ki deluje v času izven delovnega časa CSD. Ko so centri zaprti se policija, starši ali kdorkoli lahko obrača na te interventne službe, ki opravljajo te nujne storitve socialnega varstva. Tako da, če se mladostnik zateče na policijo, mora policija - če ne more priti do staršev, če starši nočejo priti, če jih mladostnik ne želi srečati - nujno obvestiti interventno službo, kjer lahko samo starši ali organ socialnega varstva zastopajo mladostnika v postopkih pred uradnimi osebami. Tako da dvajset jih je pripeljala interventna služba, dvanajst so jih napotili starši, dvanajst jih je prišlo tudi samoiniciativno, tri policijska postaja, enega sorodniki, dva svetovalna služba iz šole, enega zagovornica otrokovih pravic

Ali mladostniki sprejmejo vašo pomoč? Kolikšen je delež tistih, ki jim Krizni center za mlade dejansko pomaga najti pravo pot?

Ja sem pridejo tisti, ki so pripravljeni sprejeti našo pomoč, nekateri, ko opravimo ta svetovalni razgovor in jih seznanimo z našim načinom dela, si tudi premislijo. Tisti potem niso pripravljeni na bivanje.

Ali menite, da so slabi odnosi v družini najpogostejši krivec za pojav stiske pri mladih oz. kaj mislite, da je najpogostejši krivec?

Slabi odnosi v družini ... to je tako širok pojem ... seveda, slabi odnosi so povsod tam, kjer so vzroki, da se mladostnik odloči za odhod od doma. Seveda da so slabi odnosi ampak težko bi govoril o tem kot o vzroku, to je bolj posledica. Vzroki zakaj mladostniki pridejo v Krizni center za mlade so lahko zelo različni. Od, če začnem hierarhično, slabe komunikacije. Da se zelo malo pogovarjajo, da se ne znajo pogovarjati in potem lahko zelo majhne težave nastanejo resni konflikti. Tveganje je lahko tudi pretepanje. In če se zelo velikokrat ponavlja, postane doma nevzdržno. Mi sprejemamo mladostnike in otroke stare od 6 do 18 let. Po statistiki opazamo, da se največ mladostnikov nahaja v starostnem intervalu med 14 in 16 do 17 let, se pravi konec osnovne, začetek srednje šole. To ne pomeni, da imajo ti mladostniki več težav kot drugi, ampak to pomeni samo, da so takrat mladostniki sposobni nekaj narediti glede teh svojih težav oziroma glede stanja v njihovi družini, ki ni ravno tako kot bi moralo biti. Ko govorim o vzrokih prihoda, vzrok prihoda je lahko že to, da starši niso pripravljeni, niso sposobni slediti razvoju svojega otroka, ki je najbolj intenziven ravno v teh letih - v adolescenci, v prehodu iz osnovne v srednjo

šolo in nekateri starši se še vedno do svojih otrok obnašajo kot do tistih otrok starih 10 let. Niso sposobni rasti skupaj s svojimi otroci in tako nastopijo težave. Vzroki prihoda v Krizni center so lahko tudi hujše zadeve, od fizičnega do psihičnega nasilja v družini, potem raznorazne zlorabe, spolne in vse ostale, potem zanemarjanje, takšen stvari.

Kaj pa storite, ko starši nočejo sodelovati oz. spremeniti načina življenja v dobro mladostnika oz. zavračajo sodelovanje?

Mladostnik, ki pride v KCM ... po prihodu v KCM mi opravimo razgovor z mladostnikom, v 24-ih urah smo dolžni obvestiti starše in tudi njih povabit na razgovor. Mi to storimo, če je to izvedljivo, če ni ravno sredi noči in če niso starši ne vem kje, takoj po prihodu mladostnika. Pokličemo starše, jih povabimo na razgovor in šele po razgovoru z mladostnikom in skupnem razgovoru s starši, se odločimo glede sprejema. In če pride do sprejema, potem ima mladostnik na voljo 21 dni bivanja v KCM, ki so namenjeni temu, da se poišče ena dolgoročnejša rešitev, seveda vedno v tesnem sodelovanju s CSD-jem. Sodelujemo tudi z drugimi institucijami, ampak s CSD-jem vedno najtesneje. Poleg CSD-ja še z zdravstvom, s policijo, kogarkoli. Ampak s CSD-jem pa vedno, ker je nosilec javnih pooblastil, mi nismo. Tako da ko pride mladostnik v KCM, mi preverjamo najprej možnost vrnitve domov. To je tista prva opcija, ki se jo preveri. Seveda ob tem, da dosežemo dogovore, da se nekatere stvari doma spremenijo, ker če bi bilo doma vse tako kot mora biti, potem se niti ne bi srečali. Tako da ko pride mladostnik, ko se odločimo o sprejemu, prvih nekaj razgovorov s starši in mladostnikom poskušamo priti do tega, kaj je to, kar je problem v njihovi družini, kakšne težave imajo. Značilno je, da na začetku obstajajo zelo močni odpori proti temu, da bi sploh priznali, da imajo težave. Starši vso odgovornost za nastalo situacijo pripisujejo mladostniku, mladostnik pa staršem. Ampak po recimo, različno od primera do primera, dveh, treh razgovorih uspemo priti do tega, da najprej priznajo, da težave imajo in potem lahko tudi nekako opredelimo te težave, jih identificiramo. In šele ko uspemo ugotoviti kakšne so težave, se lahko skupaj začnemo pogovarjati o rešitvah. In če je pripravljenost na obeh straneh, se lahko pogovarjamo tudi o temu, da poskušajo te težave rešiti tako, da se mladostnik vrne domov in vsi skupaj sklenejo določene dogovore, delajo na temu in pričakujejo postopne spremembe. Seveda jih opozorimo, da se zadeve ne bomo spremenile čez noč, da morajo biti zelo potrpežljivi, vztrajni in vsi nekaj vlagati v to. V nekaterih primerih pa to ni mogoče. Po statistikah med 50 in 60 % mladostnikov, ko pride v KCM, se vrne nazaj domov.

Ampak tistih 40 odstotkov pa ali ni mogoče, ali oni niso pripravljeni ali pa tudi mi nismo mnenja, da bi bilo primerno, da se ta mladostnik vrne nazaj v to družinsko okolje, ker menimo, da ga je potrebno zaščititi. V teh primerih je potem krajevno pristojni CSD, ki je nosilec javnih pooblastil, dolžan speljati postopke za namestitev tega mladostnika. Išče se najprimernejšo rešitev. Zdaj, kaj je lahko ta alternativna rešitev bivanja doma? Po KCM je to lahko za mlajše mladostnike oddaja v rejništvo, za nekatere tudi urejajo posvojitev. Institucionalne oblike pa so lahko stanovanjska skupina, mladinski domovi, vzgojni zavodi. Glede na primer se ureja tisto, kar je najprimernejše za tega mladostnika, seveda tudi v skladu z njegovimi željami se mu predstavi možnosti in on se lahko odloča.

Pa se vrnejo kdaj nazaj v KCM?

Ja. Ti, ki grejo domov, nekaj se jih tudi vrne nazaj. Razlog so ponavadi nerealna pričakovanja. Pričakujejo, da se bodo stvari same po sebi spremenile. Glede svojega deleža, koliko dejansko se morajo potruditi oboji, ni zadosti, če se samo ena stran trudi. Oboji se morajo tukaj zelo potruditi, če si zares želijo, da se zadeve spremenijo in še bolj pogosto kot to, prehitro pričakujejo rezultate tega svojega truda, teh svojih naporov. Mi jih opozarjamo na to, da se zadeve ne bodo spremenile čez noč ali tako hitro kot oni pričakujejo. Biti morajo zelo potrpežljivi, vztrajni in bo šlo počasi na boljše. Nikjer to ne gre ne in pride po dveh, treh mesecih nazaj in reče »na začetku je bilo dobro, zdaj po parih mesecih je stanje ravno takšno kot takrat pred prihodom v KCM«. In takrat, če drugič pride v KCM, takrat ta opcija ni več na prvem mestu, vrnitev domov. Takrat se in mladostniki in starši zavedajo, da sami ne bodo zmogli, da potrebujejo pomoč in tud tukaj nimamo težav potem. Pri njihovem sodelovanju pri tem, da se ureja ena nadomestna rešitev, začasen umik iz družinskega okolja in potem, ko se mladostnika umakne kamorkoli že, se potem dela na izboljšanju njihovih odnosov in se ustvarijo pogoji, da se vrnejo enkrat v boljše razmere.

Kaj menite o nasilju? Ga je več kot nekoč?

Ne, mislim, da ga ni. Mogoče samo to, da je celotna družba postala bolj senzibilna za to, da je toleranca do nasilja veliko manjša kot je bila včasih in mogoče iz tega izhaja to, da je več primerov nasilja obravnavanih. Saj tudi poznate, ne dolgo nazaj, leto ali dve, je bil sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini, ki je naredil velike razlike v tej smeri.

Ali imate tukaj veliko prostovoljcev? Kakšna je njihova naloga?

Ja ta baza prostovoljcev ... eni prihajajo, drugi odhajajo, vedno se jih giblje med pet in deset. Ena naših sodelavk dela z njimi bolj intenzivno, mesečno imajo tudi intervizijska srečanja. Tako da njihovo delo z mladostniki je v prvi vrsti preživljanje prostega časa, potem spremstvo mladostnikov, uradni postopki, k zdravniku, urejanju osebne izkaznice, če nekdo gre, če ni ravno iz Ljubljane, se pogovarjati za kakšno službo. Potem spremstvo v šolo pri najmlajših. Moram reči, da zelo dobro sodelujemo s prostovoljci in kot je že iz teorije znano, nekatere informacije ti lahko pridobiš med uradnimi razgovori. Z mladostnikom, s starši organiziramo, tukaj se usedemo in se pogovarjamo. Mogoče celo več za mladostnike neprijetnih vsebin pa lahko pridobiš med nekim neformalnim druženjem, kar izvajajo prostovoljci. Tako da nam velikokrat prostovoljci posredujejo take informacije, ki nas nekako usmerjajo. Zelo je torej koristno to, kar med neformalnim druženjem mladostniki povejo prostovoljcem.

Kaj menite o ustanovitvi takšnega centra po dopolnjenem 18. letu?

Saj obstajajo. Na primer obstaja Krizni center za ženske žrtve nasilja. Razmišlja se o ustanovitvi Kriznega centra za uživalce prepovedanih drog, Krizni center za uporabnike psihiatrije recimo, za te specifične skupine.

Ali menite, da je danes biti mladostnik oz. starš težje kot nekoč?

Mislím, da je težje biti mladostnik, vsak starš pa se s tem spoprijema po svojih najboljših močeh. Nekateri so za to bolj primerni, nekateri manj, nekaterim bolj uspeva, drugim manj. Pred mladostnike pa današnja družba postavlja veliko več zahtev kot včasih in mogoče zaradi tega je težje biti mladostnik v današnjem času in ravno zaradi tega se tudi ta meja odraslosti, če bi tako rekel, po mojem mnenju pomika navzgor. Jaz bi raje rekel, da eno osebo smatram za polnoletno šele po 21. letu.

Hvala!

Priloga B: Intervju s socialno delavko na Centru za socialno delo Šiška, go. Ireno Velič

Kot socialna delavka ste zaposleni na Centru za socialno delo – Šiška, s čim točno se ukvarjate tukaj?

Moje osnovno delo je izvrševanje javnih pooblastil in socialno varstvenih storitev, ki so za razliko od javnih pooblastil prostovoljni. Gre za osebno pomoč. Če oseba pride prvič je to prva socialna pomoč ali pa jo po pomoč napotimo izven centra. Problemi mladih so razvajenost, neenotna vzgoja staršev, potrošništvo. Bom rekla, da niso pripravljeni počakati na zadovoljevanje svojih potreb, vse bi radi imeli že včeraj. Problemi se začnejo že v vrtcih, v osnovnih šolah in ko pridejo do nas, ko so stari 14 let, je slika že precej pereča. Pridejo brez delovnih, brez učnih navad, z dvotirno ali pa kaotično vzgojo, ko en starš pričakuje eno stvar, drug starš pa drugo. Dostikrat so moji obravnavani otroci in mladostniki iz enostarševskih družin ali pa iz družin, kjer sta oba starša, pa ima eden težave z odvisnostjo ali od alkohola ali zlorabe drog ali pa težave v duševnem zdravju. Moje osnovno delo je obravnava mladoletnikov, ki so osumljeni storitve prekrškov in kaznivih dejanj in v kolikor jim sodišče izreče vzgojne ukrepe, jih v večini izvaja Center za socialno delo (v nadaljevanju CSD). Gre za prekrške o varnosti cestnega prometa, o čemer govori Zakon o prekrških, kjer je posebno poglavje o mladoletnikih in pa recimo Zakon o kršitvi javnega reda in miru ter prekršek glede uživanja ilegalnih drog, ki je tudi kaznivo dejanje. V zvezi s temi zakoni jim lahko okrajni sodnik izreče vzgojni ukrep. Vzgojni ukrepi so različni, od tega da na primer dela v korist humanitarnih organizacij, da se nekam vključi v svetovanje, da se vključi v trening socialnih veščin. To so srednje zahtevni vzgojni ukrepi. Potem je kot vzgojni ukrep tudi nadzor organa socialnega varstva kar pomeni, da pride mladostnik na center, kjer se z vsakim posameznikom naredi nek program, načrt kaj bo kdo delal in se ga sproti ocenjuje, pogleda ali so cilji doseženi, poišče se notranje moči pri mladostniku kaj še zmore. Odkriva se področja, kjer ima ta otrok ali mladostnik težave. V zadnjem času postaja vse večji in večji problem nasilje. Nasilje med vrstniki, nasilje do starša. To ne govorim na splošno, pač pa o moji obravnavani populaciji, ki je do 5% ali več, ki imajo torej težave z nasiljem ali z odvisnostjo ali pa izhajajo iz res težkih socialnih razmer. Tudi revščina že zelo vpliva na to, kako otroci začnejo reševati svoje probleme. In tudi to, da v družbi ni nekih posebnih vrednot precej pripomore k temu, da težko mladim prodamo »pošten bodi, hodi v šolo, delaj«, če pa potem dnevno vidijo na vseh kanalih, da so pošteni neumni, tisti, ki pa

okrog prenesejo zakone, pa se vozijo v super avtih in se jim nič ne zgodi. In problem je tudi to, da nimamo neke strategije, kaj jim lahko ponudimo. Samo z besedami se ljudi ne da držati in mladi so še zlasti tako neučakani, da jim ne moremo imaginarno obljubiti, da jim bo enkrat boljše. Oni želijo imeti takoj dobro. Na našem področju je tudi ogromno nevladnih organizacij s katerimi pogosto in veliko sodelujemo. Sem spada predvsem Društvo za nenasilno komunikacijo, ki ima recimo skupine za mlade, ki imajo težave z nasilnim vedenjem. Sodelujemo še s Projekt človek, Stigma in podobno. Z mladostniki delamo tako, da za vsakega posameznika najdemo neko rešitev. Zelo intenzivno sodelujemo tudi s šolami, z njimi sklenemo nekakšne pedagoške pogodbe. To kar se danes dogaja, da lahko mladoletnik hodi trikrat v prvi letnik, je neumnost, je metanje stran denarja. Če si nekdo ne izbere izobraženosti za cilj in je potem tri leta v procesu šolanja, v resnici ni pa nič in se nauči še tistih slabih vzorcev vedenja, izostajanja. Eden izmed problemov je, da nekateri otroci sploh ne morejo vstati zjutraj. Enostavno ga starši ne morejo ne zlepa in ne zgrda prepričati. Grozijo jim, jih spodbujajo, nagrajujejo, ampak ni učinka. Enostavno reče »ne da se mi.« Zelo veliko, to kar mene skrbi, je tudi motenj v duševnem zdravju. Vse več mladih se zateka v bolezni. Tako pride do težav v duševnem zdravju, ogromno jih je depresivnih, veliko jih ima glavobole, težave z želodcem. In tega je čedalje več, ker v bistvu ni neke prihodnosti za njih.

Sodelujemo s Kriznim centrom za Bežigradom, ki sodi pod Center za socialno delo Bežigrad. Do sedaj je bilo tako, da so se otroci, ki so prišli v kakršnokoli stisko, lahko sami zatekli v Krizni center za mlade, kjer so jih sprejeli. In če je bilo to podnevi so o tem obvestili CSD, če pa je bilo to v popoldanskem ali nočnem času, pa je obveščena interventna služba – CSD Šiška je tudi interventna služba za sedem centrov – za pet v Ljubljani, za Logatec in Vrhniko. To se pravi, da če bi se ponoči mladostnik zatekel v KCM ali če bi ga tja pripeljala policija, bi bili obveščeni mi, ki gremo na teren in ugotovimo za kakšno situacijo gre in potem obvestimo pristojni center.

In koliko so stari otroci s katerimi se ukvarjate vi?

Ja stari so od šest do osemnajst let, tistih s šestimi leti je zelo malo.

Ali otroci sami lahko pridejo tudi neposredno do vas?

Ja, tudi so takšni primeri, če povem enega. Prišla je deklica in povedala, da je deležna fizičnega nasilja s strani staršev, imela je tudi evidentne sledove in smo se odločili, da bo šla v KCM.

Obvestili smo starše, z njimi smo se dogovorili, da je ne bodo vzeli, dokler ne bo postopek ugotavljanja končan. Če bi bilo pa tako, da bi starši ogrožali otroka, imamo pa tudi možnost otroka odvzeti in z odločbo omejiti pravico, da bi starš lahko prišel v center po otroka. Otroci do 18. leta so deležni posebnega družbenega varstva, ščitijo jih številni zakoni. Enako velja za ukrepe. Če je na primer otrok ogrožen in pride na center ter pove to pa to se mi dogaja, ali je to v krogu družine, šole, na igrišču, kjerkoli, lahko pride sam in potem stečejo postopki. Imamo pa tudi t.i. varno točko. Otrok je v centru na prvem mestu, šele potem so starši. Če torej obstaja sum, niti ni potrebno, da je to potrjeni sum, o ogroženosti otroka, za ukrepanje ne potrebujemo soglasja staršev. Zakon pravi, da je CSD dolžan izvesti vse ustrezne ukrepe za zaščito koristi otroka. To se pravi varujemo najprej otroka, nato pa pritegnemo k sodelovanju še starše, rejnike. Dolžni smo ščititi tega otroka do njegovega dopolnjenega 18. leta.

In po 18. letu?

Država zagotavlja minimum samo do 18. leta. Delno opravilno sposobnost pridobijo otroci pri 15. letu. Na primer, da 16-letnica zanosi in bi se želela pri nas posvetovati o svoji odločitvi ali otroka obdržati ali ne. V tem primeru ne rabi soglasja staršev, o čemer govori Zakon o zdravju.

Kaj pa storite, ko starši nočejo sodelovati oz. spremeniti načina življenja v dobro mladostnika oz. zavračajo sodelovanje?

Brez dela z družino sploh nima smisla delati z otroci, ker tudi če mladostnik spremeni svoje vedenje, najde neke pozitivne vzorce ali pa uspe rešiti kakšno težavo, če se v domači situaciji nič ni spremenilo je tako, kot bi »delal proti vetru.« In v bistvu jaz že prvič vabim starše in otroka. Najprej predstavim kakšna je moja vloga, recimo kakšne možnosti so. To, če je na primer mladoletnik osumljen storitve kaznivega dejanja, je znotraj tega ogromno prostora in moja temeljna naloga je pripraviti poročilo, biti na sodišču, izvajati vzgojne ukrepe. Ampak znotraj tega imamo mi posebno pomoč, delo z družino, družinsko terapijo, lahko jih napotimo drugam, milijon stvari in možnosti je. In treba je pritegniti starše, jim ponuditi pomoč, da najprej prepoznajo, da imajo težave, da prepoznajo kje jim manjkajo znanja in veščine. Tam jih mi podpremo, jim damo informacije, kje se lahko naučijo teh veščin. Lahko so tudi pri nas vključeni, imamo psihologinjo. In to je temelj dela z otroci in temelj dela z družino, se pravi s starši. Zelo malo staršev, na primer od 100-ih mladoletnikov, ki jih na leto obravnavam, mogoče

en starš ne sodeluje ali pa da ne sodeluje v taki meri kot bi lahko. Zelo majhen delež staršev odkloni sodelovanje. To sicer velja za področje kaznivih dejanj, verjetno je drugače pri obravnavi pri razvezah. Na mojem področju v glavnem starši sodelujejo.

Ali menite, da so slabi odnosi v družini najpogostejši krivec za pojav stiske pri mladih oz. kaj mislite, da je najpogostejši krivec?

Ni nujno. Je pa res, da svoj delež prispevajo recimo, če je v družini prisotno nasilje. To zelo vpliva na to, da so otroci v stiski. Večina mojih obravnavancev izhaja iz družin, kjer je bilo prisotno nasilje, alkohol, mogoče na tretjem mestu neurejeni odnosi med staršema. To so trije takšni razlogi, da imajo potem otroci težave.

Ali menite, da je odločilni dejavnik ranljivosti mladih odsotnost vsaj ene referenčne osebe, ki pa ni nujno starš?

14 dni nazaj sem bila na seminarju, kjer smo ravno govorili o vlogi matere in vlogi očeta ter o odsotnosti očeta in prisotnosti mame, ki dela škodo in še danes razmišljam o tem. Večina mojih obravnavancev izhaja iz enostarševskih družin. Ker tukaj ni kakšne kvalitetne raziskave lahko rečem, da ta odsotnost verjetno vpliva na ranljivost mladih, ne morem pa reči, da je to kakšna raziskava potrdila. Sigurno pa vpliva, če že drugega ne, je položaj enostarševskih družin materialno slabši, potem je tudi obremenjenost mater večja, kar tudi vpliva na otroke.

Kaj menite o prijateljstvih med mladimi? Ali so se kaj spremenila?

V bistvu mislim, da je več tega virtualnega prijateljstva, manj je osebnih stikov, več komunikacije poteka po telefonu, preko računalnika. Mislim, da je manj teh pristnih osebnih stikov. Včasih so se otroci, 25 let nazaj, zbirali pred blokom in klepetali, danes pa tudi če so kje zbrani imajo vsak svojo igračo v rokah in saj se povezujejo, ampak ni več tega neposrednega, očesnega stika, da se dotakneš nekoga ... manjka ta del. Ker na ta način se v bistvu živi v iluzijah ... v igrici lahko človeka ustreliš pa se bo spet pobral. V igrici imaš pet »lajfov«, v resnici pa imaš samo enega. In ti otroci sprejmejo toliko različnih informacij, niso pa dovolj socialno zreli, da bi jih res doumeli. Tudi recimo te igrice, ki jih oni igrajo, so zelo nasilne ... sem pozabila prej omeniti ... tudi težave z odvisnostjo od računalniških igrice je že kar opazen poraz, da otroci recimo sploh ven več ne hodijo, ampak »visijo« vsak pri sebi doma.

Ali menite, da je nasilja več kot nekoč, ali pa se o njem le bolj odkrito govori?

Več se ga odkrije, je pa res, da so tudi nove oblike zelo subtilnega nasilja. Sto let nazaj je bilo fizično nasilje, ko na primer otrok nečesa ni naredil, jih je dobil s palico, s šibo, z roko in se je točno vedelo kakšen ukrep sledi. Danes pa so te oblike nasilja lahko kar zelo prefinjene, težko jih prepoznamo, se pa to vidi v posledicah, ki jih otrok kaže - v vedenju itd.

Ali menite, da je biti starš danes težje kot nekoč?

Ja. Predvsem iz dveh razlogov. Recimo generacija mojih staršev je imela zelo jasno strategijo razvoja svojega otroka - bo hodil v šolo, bo šel v srednjo šolo, pa po možnosti, če bo imel srečo, na fakulteto, potem pa bo imel službo. Danes pa te vizije, kaj bo s temi otroci, ni. Ker recimo toliko let nazaj, otrok ki ni bil za šolo, je šel delat, je bil ekonomsko neodvisen, je imel možnost, da se je vrnil nazaj v šolo ali pa je pač ostal zaposlen. Danes nekajkrat ponavljaš isti letnik, dela ni. Včasih so se mladi zaposlovali pri 15. letih, tudi danes bi se lahko, vendar služb zanje ni. In pojavlja se vprašanje, kakšna sploh bo njihova prihodnost. Potem za starše je še težje to, da je družba zelo potrošniško naravnana in sili podzavestno tudi starše, da lovijo ta ritem, da ja ne bo moj otrok izpostavljen, izključen. Starši vlagajo maksimalne napore, da bi otrokom omogočili veliko materialnih dobrin tudi za ceno lastnemu odrekanju, vendar po mojih izkušnjah otroku to ni v korist. Otroci nimajo nobenih delovnih obveznosti. Starši pravijo »če boš v redu v šoli ...«. Nagrade so enormne. Ne vem 20 evrov zato, da pospravi kopalnico, za zaključek šolskega leta kolo, računalnik. Vse bolj smo usmerjeni v to materialno potrjevanje, pa tudi kratkoročno otrok se preobje. Tako kot je škodljivo, če nimaš nobene igrace, je škodljivo, če jih imaš sto, pa se z nobeno ne igraš. Starši se pa potem čudijo »vse smo jim dali, pa otroci niso naredili šole, ne ubogajo,« kaj je zdaj narobe. V bistvu sta tukaj trčila dva svetova, stara vzgoja pa recimo nova, ki nima nekih jasnih smernic kaj bi mi radi od teh naših otrok. Doba odvisnosti se je podaljšala. Včasih je bilo pri 18., da so otroci odšli od doma, se poročali, imeli službe, danes je ta stopnja pomaknjena na 27. leto. Pa še potem nimaš možnosti za stanovanje in mislim, da jim je težje. Tudi ogromno je informacij, ki jih včasih ni bilo in otroci imajo dostop do teh informacij.

Ali je po vašem mnenju danes biti mladostnik težje kot nekoč?

Tudi. Jaz recimo, čisto odkrito povem, ne bi hotela biti danes stara 15 ali pa 16 let. Ker se mi zdi, da je toliko neznanega kaj te čaka v prihodnosti, problem je ugotoviti, kakšna je tvoja identiteta,

kaj lahko pričakuješ, kaj družba pričakuje od tebe, kaj starši želijo, pričakujejo. Ustreči vsem tem zahtevam je težko. Ni čudno, da so otroci tako zmedeni in da jim enostavno kompas ponori in grejo enkrat v eno smer, drugič v drugo. Ni neke usmeritve v eno smer, ampak se veliko bolj sprašujejo o smislu obstoja, veliko več je depresivnih mladih. Jaz se spomnim, da je recimo eden na paralelko imel kakšne težave, danes pa praktično v vsakem razredu lahko najdemo par otrok in to že zelo nizko dol, da imajo na primer psihosomatske motnje ali pa glavobole, depresije, kar je zastrašujoče. Tako je zelo težko danes biti mlad in biti starš. Jaz verjamem, kar se dokazuje tudi pri delu s starši, da velika večina želi svojim otrokom dobro in da to kar delajo, delajo v veri, da bo otrokom koristilo. Ampak so zaslepljeni z informacijami ... ne vem, če bo imel nov telefon za 500 evrov ali bo otrok res srečnejši. Ne bo. Potem bo težje naslednjič njegova pričakovanja zadovoljiti. Na koncu bo potem moglo biti letalo, da bo otrok zadovoljen. In če danes pogledamo otroke, motnje pozornosti, motnje koncentracije ... se igraš par minut z eno stvarjo pa ni več zanimiva. Če si jo prelahko dobil, če nobenega truda ni vloženega v to, da bi dosegel nek uspeh, tudi v šoli. Če pa te učitelj ne oceni dovolj dobro, pa se bodo starši pritožili z odvetnikom. Sploh ni več poante, da se ti trudiš, bereš, učiš, če pa lažje snameš z interneta obnovo enega dela. Mojim mladostnikom je najhujša kazen, da morajo kaj prebrati. Ne berejo. Največji dosežek je, da berejo Žurnal, ki ga berejo na avtobusu zato, ker jim je dolgčas tistih par minut. Ne berejo knjig. Besedni zaklad. Otroci operirajo s 50-imi do 60-imi besedami. Tudi ko bereš njihove sms-e je katastrofa. Včasih se sprašujem, če jih sploh dobro razumem. Jaz ko sem začela delati, sem bila stara 23 let, se pravi sem bila pet let starejša od mojega najstarejšega obravnavanca. Danes sem stara 46 let in proti 18. letom je to velika razlika. Sicer nimam težav v komunikaciji z njimi, imamo pristen odnos, ampak včasih se mi zdi kot da smo res eni z Zemlje, drugi z Lune, z Marsa. Govorijo o stvareh, ki jih jaz niti izkustveno nisem imela možnosti doživeti in razmišljajo stvari, ki meni še danes ne padejo na pamet. In včasih se je težko vživeti v njihovo kožo. Verjamem, da jim je težko in da so dostikrat v stiski in takrat sprejemajo tudi napačne odločitve. Jaz osebno mislim, da vsa ta kazniva dejanja, ki jih naredijo, ali pa neustrezna vedenja, so to le klic na pomoč. Starši včasih delajo cele dneve, ti si pa doma obkrožen s kupom vsega, ampak si sam, kar je grozno. Socialni stiki. Skoraj jih ni. Tako se bojimo zlorab, ogroženosti otrok, »raje bodi doma zaklenjen in se priklopi na računalnik, bo bolj varno, kot da te spustim na ulico, pa se lahko kaj zgodi.«

In kaj menite o današnji vzgoji?

Permisivna vzgoja. Mi smo izhajali iz teh povojnih časov, ko so želeli za otroke lepše in boljše življenje in potem so počasi začeli razmišljati, da otroke ne bi fizično kaznovali. In ti ljudje so imeli vrednote in tako naprej. Danes generacija mojih staršev, mene ... ne vem, iz Amerike je prišla permisivna vzgoja, ki smo jo mi popolnoma narobe razumeli. Permisivno ne pomeni, da je to vzgoja brez mej, ker to je anarhija, ampak pomeni samo vzgoja brez nasilja z jasno postavljenimi omejitvami. Mi smo vzgojili ne vem koliko generacij otrok, ki smo jih vzgojili zelo kaotično. Vzgojili smo generacije in generacije razvajenih in vase usmerjenih otrok, kar pa ni dobro. Tudi mi bomo enkrat stari in bomo potrebovali koga, ki bi za nas poskrbel. Ampak ta otrok tega ne bo storil, ker se ni naučil, da mora skrbeti še za koga drugega, navajen je, da vsi skrbijo zanj.

Hvala!

Priloga C: Intervju s psihologom in vodjem na oddelku obravnav in rejništva, g. Halldór-jem Hauksson-om

Kakšen je vaš položaj na Vladni agenciji za zaščito otrok?

Sem psiholog in moj položaj tukaj ... obstajata dve veji agencije. Ena je namenjena obravnavam in rejništvu, druga pa je namenjena svetovanju. Sem vodja prve veje, kar pomeni, da sem odgovoren, da agencija obravnava otroke, ki imajo težave. Tri leta nazaj smo izvajali program imenovan multisistemska terapija in takrat sem tudi prišel na to agencijo z namenom izvajanja le-te in kasneje postal njen vodja. Pred tem sem kot psiholog delal v zdravstveni ustanovi v Reykjaviku.

Katere ustanove Agencija vodi?

Agencija je del Ministrstva za socialne zadeve ter Odbora za zaščito otrok, naše glavne ustanove pa so Državni center za otroke in mladostnike Stuðlar v Reykjaviku ter ostali domovi izven mesta - Meðferðarheimili, MST in Barnahus. Danes so le še trije, pred leti smo jih imeli devet in so v bistvu državna odgovornost. In Agencija za zaščito otrok je odgovorna za dnevno varstvo otrok in za vse intervencije itd.

Ukvarjate se le z mladoletnimi otroci in mladostniki. Kaj menite o ustanovitvi takšnega centra za mlade po dopolnjenem 18 . letu?

Pravzaprav nam Zakon o varstvu otrok prav tako dovoljuje delo s starejšimi od 18 let, vendar le, če imajo na 18. rojstni dan odprti primer in seveda, če se sami strinjajo. Toda takšni primeri so zelo redki. Mogoče imamo nekaj podobnih primerov, ko polnoletni mladostniki živijo ne v rejništvu, ampak v domovih. To niso domovi namenjeni obravnavam, pač pa le domovanju. Naši sosodnje, na primer Skandinavci, delajo več na tem področju. Tudi z 20- in 21-letniki. Ampak, da odgovorim na vaše vprašanje - menim, da bi morali več narediti v tej smeri. Toda za to bi po vsej verjetnosti morali spremeniti zakon ali pa le odpreti ustanove, ki bi se ukvarjale s starejšimi mladostniki. Toda pri nas je tako - ko si star 18, se ljudje ne ozirajo veliko nate, saj si odrasel in moraš poskrbeti sam zase.

Ali vaše delo poteka neposredno z otroki tudi tukaj na Agenciji?

Ne, tukaj ne. Mi smo le agencija. Odgovorni smo za naše ustanove. Vsako zahtevo za pomoč otroku moramo oceniti in se včasih srečati z otrokovo družino, toda neposredno z otroci tukaj ne delamo. Omenjene štiri ustanove nadzorujemo, odgovorni smo za njihov razvoj.

V zvezi z zdravstvenimi ustanovami je bilo veliko razvoja. Manj jih je zato, ker se je družba zelo spremenila in tako ljudje delajo manj institucionalnega dela. Eden izmed razlogov za to je tudi slaba zgodovina glede institucij iz 40-ih, 50-ih in 60-ih let prejšnjega stoletja. Prav tako imamo novo obliko obravnav imenovano multisistemska terapija, ki zagotavlja, da je najučinkovitejšo delo z družino, šolo, vrstniki itd. In prav tako smo tukaj odgovorni za rejništvo kar pomeni, da smo odgovorni za zagotavljanje zadostnega števila rejniških družin oz. odgovorni smo za pomoč pri iskanju le-teh. Imamo register z imeni rejniških staršev, staršev, katerim je dovoljeno posvojiti otroke. Le-ti obiskujejo razne seminarje, katerih izvajalci smo mi. Tesno sodelujemo z osebjem za zaščito otrok ter z zdravstvenim sistemom, s psihiatrijo ipd. Sodelujemo torej z različnimi institucijami.

Splošno gledano, kako uspešna bi rekli, da je Vladna agencija za zaščito otrok? Statistično gledano, koliko otrokom pomagata?

Tega ne vemo. MST je edini, pri kateri imamo nekaj statistik. Iz neznanega razloga ne zapravljamo časa ali denarja za raziskave. Lahko le rečem, da upamo, da delamo dobro in da delamo vse, kar lahko. Skušamo brati, razvijati in delati dobro.

Ali se ukvarjate neposredno z otrokovo družino? Kaj storite, ko starši nočejo sodelovati oz. spremeniti načina življenja v dobro mladostnika?

Z izvajanjem MST-ja smo začeli v letu 2008. Pri tej terapiji otrok ostane doma, v domačem okolju. In za veliko staršev je to zelo težavno, toda gledano za celotno družino, je tovrstna terapija učinkovitejša. Toda na starših je, da se čim bolj potrudijo, pomagamo jim z različnimi motivacijskimi metodami. Družinam, ki to ne uspe, se morajo usmeriti k institucionalnim metodam. In ker imamo danes manj tovrstnih institucij, obravnavamo le najhujše primere kar pomeni, da se ukvarjamo z bolj težavnimi otroci in ponekod tudi s težavnejšimi starši. Včasih se po končanih obravnavah, po maksimalno desetih mesecih, otrok zaradi slabih razmer v družini ne more vrniti tja, zato gre v rejništvo za eno do dve leti.

In po dveh letih?

Otroka vedno znova in znova poskušaš vrniti biološkemu staršem. Poskušaš vse do njegovega 18. leta. Otroka poskušaš čim prej integrirati v družino. Zakon o varstvu otrok dovoljuje trajno rejništvo toda le v primeru, ko je otrok mlajši, star tri ali štiri leta. Toda ko imaš mladostnika ali otroka starega deset ali enajst let, je rejništvo časovno omejeno. Zakon pravi eno leto. In po preteku enega leta moramo ponovno oceniti njegovo stanje. Ponovno ga lahko damo v rejništvo za maksimalno dodatno leto. In potem ga ponovno vedno znova poskušamo vrniti družini, kar je vedno naš cilj. Toda seveda imaš starše, ki tega ne zmorejo.

Ali mladostnika, otroka še vedno spremljate, nadzirate, ko gre v rejništvo oz. nazaj domov?

To je naloga Zavoda za varstvo otrok, mi stvari le organiziramo.

Ali mladostnike v vaše institucije napotijo starši, učitelji ali pridejo sami?

Potrebno je kontaktirati socialno skrbstvo. Je nekoliko težaven postopek. V zakonu obstaja zapis, ki prepoveduje večje posege, kot so potrebni, kar pomeni, da ko sprejmemo prošnje za

institucionalno namestitev, moramo najprej pregledati vso dokumentacijo in preučiti, ali so drugi za otroka storili res že vse.

In to so mladi, ki imajo večinoma probleme v družini?

Da, večinoma imajo vedenjske probleme in probleme z drogo.

Ali na Islandiji obstajajo kakšni centri, ki bi otroke sprejeli, ne da bi morali iti skozi socialno skrbstvo?

Obstajajo različne institucije kamor se družine lahko zatečejo po pomoč. Problem Islandije je, da imamo le eno zelo dobro veliko mesto in ostala majhna mesta, podeželja in največ storitev je tako v Reykjaviku. In če ciljate z vprašanjem na nekakšen krizni center, potem imamo le-te bolj na šolski ravni. Na primer v vsaki šoli je šolska sestra, h kateri lahko otrok vedno gre po pomoč, starši lahko tudi vedno zaprosijo za šolskega psihologa.

Ali menite, da so slabi odnosi v družini najpogostejši krivec za pojav stiske pri mladih oz. kaj mislite, da je najpogostejši krivec?

Podrobnih raziskav na to temo nimamo, MST je edini, ki ima nekaj statistike, ki pravi, da če obstaja v družini nekaj, kar potisne otroka ven, potem obstaja več možnosti za vedenjske težave. In če temu dodamo probleme v šoli in slabo družbo, če obstajajo vsaj ti trije dejavniki, potem je možnost zlorabe drog ipd. zelo velika. Cilj obravnave je narediti močnejši dom ter učinkovitejše metode staršev. Ni nujno, da imajo vsi ti mladostniki slabe starše in ni nujno, da prihajajo iz nižjega družbenega razreda. Veliko otrok pač ima težave, kot je na primer hiperaktivnost ipd. in veliko otrok ima starše z neskladnimi slogi starševstva; danes je dovoljeno vse, jutri nič, ali imajo veliko kontrole, ali nič, slaba dejanja imajo posledice, drugi dan jih nimajo. In ravno to je lahko tudi del velikega problema.

Ali menite, da je biti starš danes težje kot nekoč?

Absolutno. Imamo spremenjeno družbo, družbo, kjer so droge lahko dostopne. Otroci so postali bolj zahtevni, imajo tudi več denarja.

Kaj menite o nasilju? Ga je več kot nekoč ali se o njem le bolj odkrito govori?

Imamo več nasilja, toda imamo različne podatke. Nekatere informacije pravijo, da ga imamo več, druge, da ga imamo manj. Moje mnenje je, da vidimo predvsem drugačno nasilje in v naših institucijah definitivno vidimo najhujše nasilje, saj obravnavamo najhujše primere. V institucijah torej vidimo veliko več nasilja in ljudje so mnenja, da je to povezano s spremembo v družbi. Zagotovo ne vem, to so le mnenja. Zase lahko rečem, da lahko razumem ljudi, ki gledajo na avtoritete drugače. Ljudje so zaradi krize razočarani nad avtoriteto, zato drugače gledajo na policijo in na druge institucije.

Ali ima Vladna agencija za zaščito otrok prostovoljce?

Ne. Islandija nima veliko prostovoljcev, z izjemo Rdečega križa in reševalnih ekip.

Mi lahko poveste kateri so glavni problemi otrok, s katerimi se srečujete?

Velika večina jih trpi za pomanjkanjem pozornosti in hiperaktivnostjo in večina jih je že bila deležna pomoči v šolskem sistemu in/ali psihiatriji za otroke in mladostnike. Ker to ni zadoščalo, je njihovo stanje postalo resnejše in tako so pristali v eni izmed naših ustanov. Veliko jih trpi za osebnostno motnjo, kar pa nam nič ne pove o razlogih, ki so do tega pripeljali. Nekateri so bili trpinčeni, zlorabljeni kot otroci ali mladostniki, ki posledično razvijejo anksioznost in depresijo. Drugi razvijejo antisocialen odnos, lahko ga poberejo od staršev, vrstnikov ali razvijejo zaradi kakšnih drugih razlogov. V povprečju imajo nižji IQ in imajo mešanico različnih rizičnih dejavnikov. Možno je tudi, da imajo probleme starši, psihične probleme, probleme z drogo ipd., kar karakterizira otroke, ki nato pridejo k nam. Veliko jih ima učne težave in posledično probleme v šoli. Šolski sistem je naravnan tako, da skuša tem otrokom pomagati, toda vedno niso uspešni. In iz izkušenj vam povem, da najboljši način kako pomagati tem otrokom, je pomagati njihovim staršem.

Poleg drog, ki sem jih prej omenil, pa imamo tudi velike probleme z legalnimi drogami kot so zdravila. Otroci jim vzamejo staršem ali pa zlorablajo svoja. Pred kratkim je bilo v medijih, da smo prvi v Evropi v predpisovanju Ritalin-a otrokom. In veliko tega zdravila je zlorabljenega.

Ali je po vašem mnenju danes biti mladostnik težje kot nekoč?

Da, mislim, da je na nek način težje, vendar obenem tudi lažje. Na primer imam brata, star je 28 let in vidim, da je odrasel v drugačni družbi, v bolj odprti družbi. In mislim, da so otroci bolj

odprti kot so bili pred 20-imi ali 30-imi leti. Bolj izražajo svoja čustva, pričakovanja, vendar pa je seveda vse odvisno od vsakega posameznika. Na primer veliko otrok ima probleme z računalnikom. Imaš pa sosedovega otroka, ki za računalnikom presedi dneve in noči, se nato vpiše na univerzo in postane uspešen računalničar. Ponovno torej, menim, da je težje biti starš, saj moraš kot starš narediti veliko več. In glavni cilj pri programu MST je pomagati staršem zgraditi varno mrežo, kar pomeni vedeti kje je otrok, s kom se družijo, poznati njegove prijatelje in starše prijateljev.

Zakaj po vašem mnenju na Islandiji ni »Kriznih centrov za mlade«?

Ne vem. Verjetno tukaj tega ne potrebujemo. Mladi nimajo takšnih težav in zato tudi po takih centrih ni potrebe.

Hvala!

Priloga D: Intervju s socialno delavko na Islandiji, go. ErloS.Hallgrímsdóttir

Kot socialna delavka ste zaposleni na centru za socialno delo. Kaj točno je vaše delo?

Delam z mladimi, starimi med 13 in 25 let. Večinoma se pogovarjam z najstniki, mlajšimi od 18 let, ki imajo večinoma probleme doma, v šoli ali pri prijateljstvih. Veliko jih je izoliranih od sveta, drugi zlorablajo droge. Mladostniki nad 18 let ponavadi nimajo takšnih problemov, pač pa pridejo sem, ker so brezposelni ali pa potrebujejo streho nad glavo. Ker imamo nekaj stanovanjskih ugodnosti, se pridejo prijaviti na razpise.

Ali z mladimi vodite kakšne terapije? Kakšne so vaše metode?

Nisem prepričana, če smem temu reči terapija. Ta semester sem vodila t.i. ART program, trening nadomestitve agresije (aggression replacement training), ki se je ravno zaključil. Pomeni 12-tedenski trening. Otroci pride sem trikrat na teden kjer se sooča z agresijo, jezo, družbenimi spretnostmi in moralnostjo. Večinoma pa se ukvarjam z mladoletniki, ki prihajajo do mene nekaj mesecev mogoče enkrat na dva tedna. Pomagam jim doseči cilje.

Splošno gledano, kako uspešna bi rekli, da je ste? Statistično gledano, koliko otrokom pomagate?

Tega ne vem. Vsak posameznik je drugačen in nekdo lahko pride k meni na pogovor le enkrat, medtem ko nekdo drugi hodi več let. Trenutno imam 90 primerov, ki jih vodim. Od tega je 30-40 mladostnikov starih med 16 in 18 let, 30 pa med 13 in 15 let. Le nekaj je starih nad 20 let.

Če jim vi ne morete pomagati, kam gredo ti mladostniki?

Gredo na Vladno agencijo za zaščito otrok ali mogoče v ustanovo za duševno zdravje.

Ali lahko otroci in mladostniki pridejo neposredno do vas s problemom, ali jih pošlje šola ipd.?

Seveda lahko vsak otrok pokliče in se dogovori za sestanek, če je polnoleten. Prav tako lahko za srečanje poskrbi šola. Toda če je otrok mladoleten, potem morajo vedno biti vključeni starši. Enkrat se lahko pogovarjam z mladoletnikom vendar mu ne morem svetovati. Tako ga vedno skušam prepričati v srečanje s starši.

Kaj pa, če starši predstavljajo grožnjo otroku? Jih tudi v tem primeru morate kontaktirati?

V tem primeru se obrnem na Agencijo za zaščito otrok, oni potem govorijo z otrokom, začnejo z raziskovanjem ter mu pomagajo.

Ali se ukvarjate neposredno z otrokovo družino? Kaj storite, ko starši nočejo sodelovati oz. spremeniti načina življenja v dobro mladostnika?

Če je tako otrok kot starš željan spremembe, potem je tukaj na pravem mestu. Toda, če je temu drugače, potem jih napotimo na Center za varstvo otrok, kjer poskrbijo zanje.

Ali sodelujete s katero drugo institucijo?

Večinoma sodelujem s šolo in s t.i. ITM (leisure facility for adolescents), ki je za otroke od 13. do 15. leta starosti. Tja zahajajo po šoli. Uporabljajo bazen, se družijo ipd. In nenazadnje sodelujem še s policijo. To so tri glavne institucije sodelovanja.

Mi lahko poveste kateri so glavni problemi otrok na Islandiji in s katerimi problemi mladostnikov se srečujete tukaj?

Veliko otrok nima prijateljev in se zato počuti izolirane, osamljene. Veliko preveč časa porabijo za računalnikom. Ko pridejo iz šole se ne učijo ampak sedijo za računalnik za 8 ur, grejo spat, ponovno šola, računalnik itd. In če imajo prijatelje, potem se z njimi pogovarjajo preko Messenger-ja ali Facebook-a. Toda to ni prava interakcija in to se mi zdi zelo velik problem. Drugi velik problem je zloraba drog. Uporaba marihuane in hašiša je izjemno narastla, čeprav statistike tega ne kažejo. Mislim, da se bo to pokazalo pri naslednji raziskavi. Torej izolacija in zloraba drog sta dva glavna problema mladostnikov tukaj. Problem so tudi t.i. skrivna leta, to je med 16. in 18. letom starosti. Otrok s 16. letom zaključi šolanje, nadaljnje šolanje ni obvezno in ogromno otrok se zanj tudi ne odloči. Tako ti dve leti ne počnejo ničesar, zato sta ti dve leti, leti nekakšne praznine. In tako ne dobijo dela in ne počnejo ničesar, kar vodi v depresijo.

Ali menite, da so slabi odnosi v družini najpogostejši krivec za pojav stiske pri mladih oz. kaj mislite, da je najpogostejši krivec?

Ne morem se popolnoma strinjati, da je to glavni razlog za pojav problemov pri mladih, vsekakor pa je eden izmed dejavnikov, ki pripomorejo k stiski. Po mojem mnenju je veliko primerov, kjer problem mladostnika nastane zaradi problematičnih staršev. Toda včasih problematična mladina nima izvornih problemov v družini. To se razlikuje od posameznika do posameznika.

Ali menite, da je odločilni dejavnik ranljivosti mladih odsotnost vsaj ene referenčne osebe, ki pa ni nujno starš?

Ne vem, zelo težko je reči. Mogoče se veliko mladih v nekem smislu počuti osamljene in so zato ranljivi, kar je mogoče povezano z razširjeno družino, ki je več ni. Prav tako so zelo pogoste razpadle družine, ločitve, enostarševske družine. Ampak nisem prepričana, da je to razlog njihove ranljivosti.

Kaj menite o prijateljstvih med mladimi? Ali so se kaj spremenila?

Mislim, da so danes prijateljstva na drugačnem, spremenjenem levelu zaradi tehnologije. Mladi smatrajo za »prijatelje« veliko oseb, katerih niti ne poznajo, jih pa imajo dodane na Facebook-u ali Messenger-ju, in so pravzaprav ljudje, katerih na cesti sploh ne pozdravijo. Ampak mislim, da je bistvo prijateljstva ostalo enako. Mladi imajo še vedno tesne prijatelje, katerim lahko zaupajo.

Kaj menite o nasilju? Ga je več kot nekoč ali se o njem le bolj odkrito govori?

Pred 15-imi leti, ko sem še študirala, se je na Islandiji zgodil en umor letno. Danes se je to spremenilo. Ali pa se nam tako zdi, saj zaradi interneta preberemo več novic kot sicer. Toda kljub temu je čutiti, da ga je več. Več je agresivnega vedenja in po krizi so ljudje tudi bolj razdražljivi.

Ali je po vašem mnenju danes biti mladostnik težje kot nekoč?

Da, mislim da je biti mladostnik danes težje ravno zaradi tehnologije. Seveda ima tehnologija tudi dobre strani. Toda če delaš nekaj, je to na internetu dve sekundi kasneje. To zelo otežuje stvari in mladim začenja iti okolica na živce. Prav tako je veliko krivo oglaševanje, ki prikazuje ta »popolna« dekleta in najstnice se ne zavedajo, da je vmes veliko Photoshop-a. Zelo popularna stran tukaj, poleg Facebook-a, je tudi Formspring, ki nad najstnike, zaradi svoje zasnove, sproža velik pritisk. Poleg tega imajo na Facebook-u prijatelje, za število katerih tekmujejo. Dekleta imajo med prijatelji celo kriminalca, tukajšnjega preprodajalca drog, ker se jim zdi »kul«. Svet je čuden.

Ali menite, da je tudi starševstvo dandanes težje?

Po vsej verjetnosti je, saj starši niso tako napredni v tehnologiji, zato so otroci daleč pred njimi. Menim, da bi morali starši bolj nadzorovati svoje otroke, bolj nadzorovati s kom se družijo, koga imajo v telefonskem imeniku in koga za prijatelja na Facebook-u. Ne le, da morajo biti starši v realnosti, prav tako morajo biti t.i. cyber starši.

Hvala!